

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198570

UNIVERSAL
LIBRARY

ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ

K 923

556N

ಸರ್ವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಸರ್ವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ ಪುಸ್ತಕ ೪.

ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ

(ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ್)

ಲೇಖಕರು: ಕೆ. ಶ್ರೀಧರ

ಮೇ, ೧೯೪೯

೧-೪-೦
ಬೆಲೆ: ೧-೬-೦

ಸರ್ವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಸಂಪಾದಕರು: ಎಂ. ಹರಿದಾಸ್‌ರಾವ್

✓
೨೦೦೧

ಮುದ್ರಕರು:

ಶ್ರೀ ಪಿ. ಜಿ. ನಾಗಡಿ

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

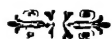
ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಎಂ. ಎಚ್. ರಾವ್

ಸರ್ವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಪ್ರಕಾಶಕ ಅರಿಕೆ.

ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ “ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಹೊಸ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ನಮಗೆ ಸಂತೋಷ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೇ ವರುಷದಲ್ಲಿ, ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೊಂದರಂತೆ ಬಿಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ನಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯು ಇಂದಿಗೆ ಫಲಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ೧೯೪೮ ರ ಅಗಸ್ಟ್ ೧೫ ನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಉತ್ಸವದ ಶುಭದಿನ ಆರಂಭವಾಗಿರುವ ಈ ಸರ್ವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ (೧) ಕ್ರಿ.ಶ್ಮ.ಶ್. ಕಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕತೆಗಳು (೨) ಬದುಕಿನದಾರಿ (೩) ಮರುಭೂಮಿಯ ಅರಬರು ಈ ಮೂರು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅರಳಿವೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಾವು ಅವನ್ನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಕಳಿಸಿರುವೆವು. ಆದರೆ, ನಮ್ಮ ಕೈ ತಪ್ಪಿನಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ, ಅಂಚೆಯ ಅನಾನುಕೂಲತೆಯಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ, ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ, ಆ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಮ್ಮ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವೇ ಇರಬಹುದು. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರು ಕೂಡಲೇ ನಮಗೆ ಪತ್ರದ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಟೆಲಿಫೋನದಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿನಂತಿ.

ಎರಡನೇ ವರುಷದ ಯೋಜನೆ

ಇದೇ ಅಗಸ್ಟ್ ೧೫ (೧೯೪೯) ರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯ ಎರಡನೇ ವರುಷವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡನೇ ವರುಷದಲ್ಲೂ ನಾವು ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೊಂದರಂತೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವೆವು. ಮೊದಲನೇ ವರುಷದ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕತಾ

ಸಂಗ್ರಹ. ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿ, ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ನೆಯದು ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಹೀಗೆ ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರು ಕಂಡಿರುವರು. ಅಂದವಾದ ಕಾಗದ, ಹೊದಿಕೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಎರಡು ಮೂರು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮುಖಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿರುವೆವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಾಚಿತ್ರ, ನಕಾಶೆ, ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿರುವೆವು. ಇದಕ್ಕೆ ನಾವು ಬಹಳ ಹಣ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿರುವೆವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಂತರಂಗ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಂದ ರಸಭರಿತ ಮತ್ತು ಮನಮೋಹಕವಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಆಶೆ. ಈ ಬಯಕೆ ಮೊದಲನೇ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನೆರವೇರಿದೆಯೆಂಬ ತೃಪ್ತಿ ನಮಗಿಲ್ಲ ಅಂದವಾದ ಮುದ್ರಣದ ಕೊರತೆ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಸುಳಿದುದುಂಟು. ಇನ್ನಿತರ ಅನೇಕ ಲೋಪದೋಷಗಳೂ ಇರಬಹುದು; ಇದೆ ಎಂದೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುವೆವು. ಮೊದಲನೇ ವರುಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾದ ಹಾಗೂ ನಾನಾ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನವರಸಭರಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರ ತಾಸರೆ ಕೈಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸರ್ವ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಈ ಎರಡನೆ ವರುಷದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವೆವು.

ಕೃತಜ್ಞತೆ

ಯಾವ ಉದ್ಯಮವಾದರೂ ಯಶಸ್ವಿ ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಜನ ಸಹಾಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಜನರ ಸ್ನೇಹ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಶಕ್ಯ. ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಲು ಧೈರ್ಯ ಉತ್ಸಾಹಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೇ ವರುಷದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತೆರಳಿದ್ದೆವು ನಾವು ಹೋದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿಹಿತರೂ, ಬಂಧುಗಳೂ ಉದಾಗಾತ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವರಲ್ಲದೆ. ಕೊಡುಗೈ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು ನಮಗೆ ಚಂದಾದಾರರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲರನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭಿವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿ, ಪೋಷಕರಾಗಿ.

ಹಿತಚಿಂತಕರಾಗಿ, ಅಜೀವ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನೆರವಾದವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯ ವುಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಹರಸಿದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಹೃದಯರಾದ ಅನೇಕ ಹಿರಿಕರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಅನಂತ ಆತ್ಮೀಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ಸಹಾಯ ಯೋಜನೆ

ನಮ್ಮ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವಂತೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನ ಕೊಡುಗೆಯಿಂದ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಮ್ರ ಅರಿಕೆ. ಸರ್ವರಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಸಹಾಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿರುವೆವು. ೧ ಅಜೀವ ಸದಸ್ಯರು ರೂ. ೧೦೦ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಕೊಡುವರು ೨ ಆಶ್ರಯದಾತರು ರೂ. ೫೦ (೧೩ ವರುಷ ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಂಥ ಅರ್ಪಣೆ) ೩ ಹಿತಚಿಂತಕರು ರೂ. ೨೫ (೭ ವರುಷ ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಂಥ) ೪ ಪೋಷಕರು ರೂ. ೧೦ (೩ ವರುಷ ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಂಥ) ಚಂದಾದಾರರು ರೂ. ೫ (ಅಂಚೆ ನೆಚ್ಚು ಕೂಡಿ) ಹಣವನ್ನು ಮನಿಯಾ ಡೆಫರ್ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿದರೇ ಉತ್ತಮ.

ನಮಗೆ ಇಷ್ಟರ ವರೆಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲ ಮಿತ್ರರಿಗೂ, ಚಂದಾದಾರರು ಪೋಷಕರು, ಹಿತಚಿಂತಕರು, ಅಜೀವ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಚಿರ ಋಣಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ ಅವರ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರ ಮುಂದೆ ಕೂಡಾ ದೊರೆಯಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಮೇ, ೧೯೪೯ }
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ }

ಪ್ರಕಾಶಕರು.

ಲೇಖಕನ ಮಾತು

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತರ ಹೆಸರನ್ನು ಕಿರಿಯವನರು ವಿರಳ ಅವಳನ್ನು ಕಿರಿಯಾದಲ್ಲಿ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತವು ಗೌರವಿಸಿತು ಆ ಮೇಲೆ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಭಾರತದ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ತೆರಳಿದಳು. ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ತಂಗಿಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವಳು ಈ ಘನತೆಗೆರಿಯವಳೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಕಿರಿಯಲ್ಲ. ಇನ್ನೂರಾರೂ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನು ನೇಮಿಸದೆ ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ, ಅವಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿ, ವಿನಯ, ಸಂಯಮಗಳಿಂದ ಅವಳ ಜೀವನವು ಬಹಳ ಆದರ್ಶವಾಗಿದೆ ಉಜ್ವಲ ದೀಶಾಭಿಮಾನಿ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹೂಡಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರುವಳು ಆ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅವರ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿರುವಳು ತನ್ನ ಸೇವಾತ್ಮ್ಯಗಳಿಂದ ಜನಾಂಗದ ಮನೋಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಸಿ ಗಳಿಸಿರುವುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ವೀರರಮಣಿ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಅವಳ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ಜನರೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಕೊಂಡಾಡಿದುದುಂಟು. ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಫ್ರಿಕದ ವರ್ಣದ್ವೇಷದ ಘೋರಣವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಮಹಾವುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ಮುಗ್ಧರಾಗಿ ಹೋದರು “ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶದಿಂದ ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ ಬಂದು ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಿದಳು” ಎಂದು ಅಮೇರಿಕನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬರೆದವು. ನನ್ನ ಈ ಕಿರಿಯಾತ್ಮಿಗೆ ಅದೇ ಪರಮೋಚಿತ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಭಾರತದ ಈ ವೀರರಮಣಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ನನ್ನ ನಾಡಿನ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಲ್ಲಿದ್ದ ದೀಶಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳಗಿಸಲೆಂದೇ ನನ್ನ ಆಶೆ

ವಂಗೂರು)

ಕೆ. ಶ್ರೀಧರ

ಮೇ, ೧೯೪೯)

ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

(ಅಧ್ಯಾಯ)	(ಪುಟ)
೧. ಮನೆತನದ ಹಿನ್ನೆಲೆ	೯
೨ ಸ್ವರೂಪ ಈವೂರಿ	೧೪
೩ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದೀಕ್ಷೆ	೨೦
೪. ಗೃಹಲಕ್ಷಿ	೨೭
೫ ತಂದೆ ಮೋತೀಲಾಲರ ಮರಣ.	೩೭
೬ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿ.	೫೦
೭ ಹೋರಾಟ	೬೨
೮ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ	೭೦
೯. ಉಪಸಂಹಾರ.	೮೨

ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ

೧. ಮನೆತನದ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನೆಹರು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಮಹೋನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ “ಅದು ಬೇರೆ. ಇದು ಬೇರೆ” ಯೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಷ್ಟು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆಲ್ಲ ವೀರಾದಿವೀರರು. ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ವೀರೋದಾತ್ತ ಆಟಗಳನ್ನಾಡಿರುವರು. ಎಲ್ಲರೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಈ ಮಂಶಕ್ಕೆ ತೀಕ ಪ್ರಾಯರು. ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಕೂಡಾ ಈ ಮಂಶದ ವಿಜಯ ದುಂದುಭಿಗಳನ್ನೇ ಮೊಳಗುತ್ತಿವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರಿನಿಂದ ಇಳಿದವರು

‘ನಾವು ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳಾಗಿದ್ದೆವು’ ಎಂದು ನೆಹರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒರೆದು ತಮ್ಮ ಮೂಲವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಎರಡು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯರು ಕಾಶ್ಮೀರಿನಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ಅವರಂಗಜೇಬನು ಅಳಿದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಫರೂಕಸಿಯರ್ ದೊರೆ, ಒಮ್ಮೆ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದ ಆಗ, ಪರ್ಸಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ವಿಶಾರದರಾಗಿದ್ದ ರಾಜಾ ಕೌಲಾರವರ ಹೆಸರನ್ನು ಯಾರೋ ಅರುಹಿದರು. ದೊರೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕೌಲಾರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಅದು ಸ್ನೇಹವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ದೊರೆಯ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ರಾಜಾ ಕೌಲಾರ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಸ ತೋಡಿದ್ದ ಒಂದು ಕಾಲುವೆಯ ಬಳಿ ಕೌಲಾರಿಗೆ ಒಂದು ಜಮೀನು ದೊರೆ ಒದಗಿಸಿದ. ಕಾಲುವೆಗೆ “ನಾಹರ್” ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು.

ನಾಹರ್ ಪದದಿಂದ 'ನೆಹರು' ಅಡ್ಡಹೆಸರು ಬಂತು ರಾಜಾ ಕೌಲ್ ನೆಹರು' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಜನ ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಕೊನೆಗೆ "ಕೌಲ್" ಲೋಪವಾಗಿ ಬರೇ "ನೆಹರು ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ಉಳಿಯಿತು

ಮೊಗಲರ ಅವನತಿ

ಮೊಗಲರ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದ ನೆಹರು ಮನೆತನವು ಸುಖ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಆದರೆ ಅವರ ಆಳಿಕೆಯು ಇಳಿಮುಖವಾದಂತೆ ನೆಹರು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಗೃಹಣ ಹಿಡಿಯಿತು. ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ 'ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿ' ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಭೀಕರ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದುದೇನೋ ನಿಜ ಸಿರಾಜ್ ಉದ್ದೌಲಾ, ಮೋಹನಲಾಲ್, ಹೈದರ್ ಆಲಿ, ಟಿಪ್ಪು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಾಹೆಬ ಬೋನ್ಸ್ಲೆ, ಬಾಜೀರಾವ್ ಪೇಶ್ವೆ, ಔಧದ ಬೇಗಂ, ಸರದಾರ್ ಅತ್ತರನಾಲಾ, ಝಾನ್ಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಾವ್, ತಾಂತ್ಯಾ ಟೋಪಿ, ನಾನಾಸಾಹೇಬ್ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ವಿರರಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಆದರೆ ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯಶ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಅಖಿಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಶರಿಂದ ಗಂಡಾಂತರವಿದೆಯೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಮೊದಲು ಭಾವಿಸದೆ ಹೋದರು ಐಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವರು ಕಾದಲಿಲ್ಲ ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆಯು ಇಂಗಿ ಹೋಗಲೂ ಅದೇ ಕಾರಣ. ಈ ದಂಗೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೊಗಲರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಉರುಳಿದರು ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ನೆಹರು ಮನೆತನವೂ ಜರಿದು ಬಿದ್ದಿತು.

ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ

ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಂಚಿತರ ಅಜ್ಜ, ಗಂಗಾ ದಾರ್ ನೆಹರು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೊತನಾಲರಾಗಿದ್ದರು. ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡುದು ದಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಘಮಿಸಿತು. ಗಂಗಾ ದಾರ್ ನೆಹರು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಹೊರಡದೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರು ಜನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮಾವಂದಿರು ಮಾತ್ರ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು ಗಂಗಾ ದಾರ್ ನೆಹರು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸೈನಿಕರು ಅವರ ಬೆನ್ನು

ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನಿರೀಕ್ಷಿತರನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದರು. ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸೋದರತ್ತೆ ಆಗ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗ. ಕೆಂಪು ಕೆಂಪಾಗಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಬಾಲೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು ಈ ಹುಡುಗ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರು ಊಹಿಸಿ, ಈ ಮಗುವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಆರೋಪಿಸಿದರು. ಅಪಾದನೆ ಹೇರಿದ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲವದಲ್ಲ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮರಗಳಿಗೆ ತೂಗಿಸಿದರೂ ತೂಗಿಸಿದರೇ ಅದರೆ ಮಾವಂದಿರಿಗೆ ಹರುಕು ಮುರುಕು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಿಂದ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಗಳೆಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯವಿದ್ದ ಯಾರೋ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ಬಂದು ಬಿಡಿಸಿದರು. ಗಂಗಾ ದಾಂ ನೆಹರು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ಅವರು ಮೊಗಲರ ವೇಷ ಭೂಷಣ ವನ್ನೇ ತೊಡುತ್ತಿದ್ದರು

ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರು

ಮೋತೀಲಾಲರು ಜನಿಸಿದುದು ಈ ಆಗ್ರಾನಗರದಲ್ಲೇ. ೧೮೬೧ನೇ ಇಸವಿ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಆರನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಅವರು ಈ ಇಳಿಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದರು. ಅದರೆ ತಂದೆಗೆ ಈ ಮುದ್ದು ಮಗನನ್ನು ಕಾಣುವ ಭಾಗ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಮೊದಲೇ ಅವರು ದೈವಾಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಕುಟುಂಬದ ಹೊರೆ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಬನ್ನಿದಾರ ನೆಹರುರವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಅವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರ ದಲ್ಲಿ ನೌಕರಿ ಹಿಡಿದರು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಾವ ನಂದಲಾಲ್ ನೆಹರು ಕಾಯದೆ ಆಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮೋತೀ ಲಾಲರನ್ನು ಈ ವಕೀಲರೇ ಸಾಕಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದರು.

ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ

ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಮೋತೀ ಲಾಲರು ಅರೆಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಸರ್ತಿಯನ್ ಆಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಕಾನಪುರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಹಾಯಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಹಾಯಸ್ಕೂಲ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಲೇಜ್ ಮೋಹಿಸಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಾ ಬಾದ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜ್ ಇದ್ದುದ

ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಪಂಡಿತ ಮದನ ಮೋಹನ ಮಾಲ ವೀಯರೂ ಮೋತಿಲಾಲರ ಸಹಪಾಠಿ. ಮೋತಿಲಾಲ್ ತುಂಬ. ಆದರೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆಲ್ಲ ಭಾರೀ ಪ್ರೀತಿ. ಆಗಿನ ಅವರ ಉಡುಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲೀಷರಂತೆಯೇ ಮಾತಿನ ರೀತಿಯೂ ಅದೇ. ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಓದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವಕೀಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮೂರು ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತರು ಮೊದಲನೇ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದವರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಪದಕವೂ ದೊರೆಯಿತು, ಕಾನಪುರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ "ಅಪ್ರೆಂಟಿಸ್" ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಾ ಬಾಡ್ ಹಾಯಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸತತೋದ್ಯೋಗ, ಅಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಂದ ಅವರು ಪ್ರಮುಖ ವಕೀಲರಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರು. ಕೀರ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೂ ಒಲಿದಳು.

ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ

ಆದರೆ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಿಲ್ಲ. ದಂಗೆ, ದರೋಡೆಗಳೆಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ನಾಗದ ಭಾರ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. "ಭೇದನೀತಿ" ಯನ್ನು ಅವರು ಲಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದರು. ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆಯ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಈ ಭೇದನೀತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆಗಿನ ವಾಯಿ ಸರಾಯರಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್‌ರು ಸಕ್ರರೆಯಂತಹ ಸವಿಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜನತೆಯ ದುಃಖದುಮ್ಮಾನ ದಾರಿದ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಳವಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಅನೇಕರ ಎದೆಗರಗಿತು. ಭಾರತದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೋಪಾಯ ಹೇಗೆಂದು ಅವರು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಜನತೆಯ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಕರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಅವರ ಮನವೊಲಿಸುವದೊಂದೇ ದಾರಿಯೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲನ್ ಹ್ಯೂಂ ಸಾಹೇಬರೊಬ್ಬರು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸುವ ದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳುನೆಂದೂ ಅವರ ತರ್ಕ. ಅದುದರಿಂದ ೧೮೮೫ರಲ್ಲಿ "ಹಿಂದೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್"ನ್ನು ಹ್ಯೂಂ ಸಾಹೇಬರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು,

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್

ಅಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ “ಸ್ವಾಮಿ ಸೇವಕ” ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಅಗಿತ್ತು ಕೈ ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಎಣಿಸುವಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸದಸ್ಯರು. ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಒಲ್ಲವರದೇ ಆಟ. ಉದ್ದುದ್ದ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವದೇ ಅವರ ಕೆಲಸ. ಸಂಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ “ಗುರ್” ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಸರಕಾರದ “ಉದಾರ” ಧೋರಣವನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹಿಂದೀಯರನ್ನು ಉಚ್ಚ ನೌಕರಿಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಕರಜೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮೋತೀಲಾಲರು ಒಂದೆರಡು ಅಧಿವೇಶನಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅದು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಅದರ ಗೊತ್ತುಗುರಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ರುಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಉಗ್ರ ಧೋರಣ ವಹಿಸ ಬೇಕೆಂದ. ಮೋತೀಲಾಲರಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳುವುದು ಕಠಿನ “ಜಗಳಕ್ಕೆ” ಹಿಂಜರಿಯದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ “ತುಂಟ” ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡವರು ಆದರೆ ಅವರ ನಡೆ ನುಡಿ ಮಾತ್ರ ಆಂಗ್ಲರಂತಿದ್ದುದು ನಿಜ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗನ ಕಡೆ ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದಲೇ ಇದ್ದರು.

ಸುಖ ಜೀವನ

ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ಸ್ವರೂಪ ರಾಣಿ ಯೆಂಬ ರೂಪವಂತೆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವೂ ಒಡಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ೧೮೮೯ರಲ್ಲಿ ಸುವುತ್ರ ಜವಾಹರ ಲಾಲರು ಜನಿಸಿದರು ಮೋತೀಲಾಲರ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪಾರವಿರಲಿಲ್ಲ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವರು ವಕೀಲಿ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಗಂಗೆ ಯಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹರಿದು ಬಂದಳು. ಹತ್ತು ವರುಷಗಳೊಳಗೆ ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತ ವಕೀಲರೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಯೆತ್ತಿದರು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರೇ ಹೆಸರು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಔದಾರ್ಯ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. “ಆನಂದ ಭವನ” ವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಯನ್ನು ಮೋತೀಲಾಲರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ಮನೆಯ ಕಂಪೌಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ತೋಟ, ಈಸುವ ಕೆರೆಗಳಿದ್ದವು. ಆಳು ಕಾಳು ಕುದುರೆ ಕಾರುಗಳಿಗೂ ಕೊರತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮರುವರುಷವೇ ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೊಬ್ಬ ತಂಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಳು. ಇವಳೇ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ.

೨. ಸ್ವರೂಪ ಕುಮಾರಿ

ಜವಾಹಿರಲಾಲರಿಗೆ ಹೆನ್ನೊಂದು ವರುಷವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ವರುಷಗಳು ದಾಟಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ತಂಗಿ ಅಥವಾ ತಮ್ಮಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಸರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಟವಾಡಲು ತಂಗಿ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಹೊತ್ತೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಜವಾಹಿರಲಾಲರಿಗೆ. ಆನಂದ ಭವನದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಈಸಲಾರಂಭಿ ಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಾದಾಗಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಈಸುತ್ತಿದ್ದರು ಕೆರೆಯ ಪಾವಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವರನ್ನು ನೀರಿಗೆ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದರು ಮೋತೀಲಾಲರ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ತೇಜಬಹದ್ದೂರ್ ಸಪ್ತರವರನ್ನು ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ನೀರಿಗೆ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ತಂಗಿಯೋ ತಮ್ಮನೋ ಜನಿಸುವ ದಿನ ಜವಾಹಿರಲಾಲರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೋತೀಲಾಲರು ಆಗ ಯುದೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶುಭ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ಆನಂದ ಭವನದ ಹೊರ ಜಗಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಡಾಕ್ಟರರೊಬ್ಬರು ಬಂದು “ತಮ್ಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಹುಟ್ಟಿದುದು ತಂಗಿ ಮಹಾರಾಯ” ಎಂದು ವಿನೋದಕ್ಕೊಂದರು ಅದರೆ ಅಮಾತು ಜವಾಹಿರಲಾಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಹಳ ನೋಯಿಸಿತು. ತಮ್ಮ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಕೇಳಬಹುದಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೆಟ್ಟ ವಿಚಾರವೇ ಜವಾಹಿರಲಾಲರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ.

ತಾಯಿಳಿಗೆ ಮಳೆ

ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ಬಂದಾಗ ಮಳೆ ಬರುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಅವರೇ ಅದನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದು ಕಠಿನ ಅವರು ಬಂದಾಗ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಯೇನೋ

ನಿಜ! ಆದರೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅಮಿತ ಮಳೆ ಬಂದಿತು ಜನ ಮಳೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ಕಾತರಿಸಿದ್ದರು. ಬೇಸಿಗೆಕಾಲ ಕರಗಿ “ಮಳೆಗಾಲ” ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಳೆಯ ಸುಳಿವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಮಳೆಯ ಅಭಾವ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಹಾಹಾಕಾರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರಗಾಲದ ಗಂಡಾಂತರ ವಿತ್ತು ಸಿನ್ನಾದ ತಂಪು ಹವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ ಕೂಡಾ ಆ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಇಳಿದು ಬರಗಾಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿದ ಇಂಥ ಭೀಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತೋ ಏನೋ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಈ ಧರೆಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದಾಗ ಮಳೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ತೊಯ್ದಿತು.

ಸ್ವರೂಪ ಕುಮಾರಿ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು ೧೯೦೦ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ನೇ ತಾರೀಖು ಅವಳ ಜನ್ಮದಿನ ಮಗು ಬಹಳ ಲಾವಣ್ಯಮಯ ದಿನಗಳೆಂದೆ ತಿಲ್ಲ ಅಂದವೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಡು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಮುದ್ದಾಡದವರಿಲ್ಲ ಈ ಮುದ್ದಿನಾ ಮುದ್ದೆ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನಲಿಯಿತು ರೂಪಲಾವಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ತಾಯಿ ತಂದೆ “ಸ್ವರೂಪ” ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. “ಸ್ವರೂಪ ಕುಮಾರಿ” ಎಂದು ಮಗುವಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. “ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ” ಎಂದು ಬಂದುದು ಮತ್ತೆ ಅದೂ ತಾರ್ಕಿಕ ನಾಮವೇ ಸರಿ ಏಕೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಜನಿಸಿದಾಗ ಮೋತೀಲಾಲರು ಸುಖಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದರು ವಿಲಾಸ ಜೀವನ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಲವು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕುದುರೆಗಳು ಎಳೆಯುವ ಕೋಚುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು ಇದಲ್ಲದೆ ಮೋಟಾರ್ ಕಾರ್ ಬೇರೆ. ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಹಲವು ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಯುರೋಪಿನಿಂದ ತಂದಿದ್ದರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಲಾರ್ಡ್ ಮನೆತನದ ರೀತಿಯಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳೂ ಬಂದವು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಶಿಕ್ಷಕಿ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮೋತೀಲಾಲರು ಹೆಂಡತಿ ಯೊಂದಿಗೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಆಗಲೇ ಹಾರೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ

ಲಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನಾಪರಲಾಲರನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರು ಇಂಗ್ಲಂಡ್‌ನ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅವರು ಸಂಚರಿಸಿದ-
ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕಲಿಸಲು ಮೋತೀಲಾಲರು ಕುಮಾರಿ ಹೂಪ
ರಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದುದು ಇನ್ನೇಕಾಲಕ್ಕೆ ಕುಮಾರಿ ಹೂಪರ್ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತ
ನದವುಹಳೆ. ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಶಿಕ್ಷಕಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದಳು ಅವಳೇ
ದೊರೆತುಬಂದ ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು.

ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ

ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲು ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನು ಮೋತೀಲಾಲರು
ನೇಮಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣವಿದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಾಲೆ
ಗಳಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ಆಗಿನ
ಕಾಲದ ಶ್ರೀಮಂತ ಜನರ ಭಾವನೆಯೇ ಮೋತೀಲಾಲರಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೇಕೆ? ಪರೀಕ್ಷೆ ವಾಸಾಗಿ ನೌಕರಿ
ಮಾಡಬೇಕೇನು? ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಅವರದು. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ
ಹೆಣ್ಣು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ತೆರಳುವದು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ಯಾವು
ದಾದರೂ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಗೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತೆರಳುವುದು ನಿಶ್ಚಯ.
ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ನಡೆ ನುಡಿ ಬೇಕು ಓದುಬರಹ, ಸಂಗೀತ
ಗೃಹಕೃತ್ಯ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ಆದುದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿ
ಸಲು ಮೋತೀಲಾಲರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ

ಮುಂಜಾನೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಬೇಕಾ
ಗಿತ್ತು. ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಆಚ್ಚುಬಿಳಿ ಉದ್ದ ಪುಚ್ಚದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಮೋತಿ
ಲಾಲರು ಕೊಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆನಂದ ಭವನದ ಕಂಪೌಂಡಿನಲ್ಲಿ, ಕುದುರೆ
ಜೂಜಾಟದ ಕಣಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿ
ದ್ದರು ಅದರಿಂದ ಕುದುರೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ತೆರಳದೆ ಆ ವೃತ್ತದಲ್ಲೇ ಗಾಂಭೀರ್ಯ
ದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ
ಅರಂಭ ಒಡೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಾಸ್ತರ್. ಎಲ್ಲ

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಸಿಗೆಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ನೋಡೀಲಾಲರು ಕುಟುಂಬ ಪರಿವಾರ ಸಮೇತರಾಗಿ ತಂವಾದ ಗುಡ್ಡಗಳಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಟಿಯ ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಜೀವನವೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧ.

ನಡೆ ನುಡಿಗಳ ಗೆರೆ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಉಚಿತ? ಯಾವುದು ಅನುಚಿತವೆಂಬದನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಏನು ಬೇಕು, ಏನು ಬೇಡವೆಂಬ ಗೆರೆಗುರುತುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. “ನೀನಿನ್ನೂ ಚಕ್ಕುವಳು ನೀನಿಗೆ ಏನೂ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ಗದರಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. “ತಂದೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆ ಮುರಿಯುತ್ತದೆ, ನೋಡು” ಎಂದು ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೆರೆಹೊರೆಯವರ ಮುಂದೆ ಅಥವಾ ಸರರ ಇದಿರು ಹೆಡುಗಿಯನ್ನು ಗದರಿಸ ಕೂಡದು ಸುಳ್ಳುವಚನ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅತಿಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ನಿಂದನೆಯೂ. ಮಗು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ರೇಡಿಯೋ ಯಾರೂ ಹಚ್ಚಕೂಡದೆಂದು ಶಿಕ್ಷಕಿ ವಿಧಿಸಿದ್ದಳು. ಅಥವಾ ಮನೆ ವ್ವಾಡು ಬೀಳುವಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒದರ ಬಾರದೆಂದು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದಳು. ಮಗುವಿಗೆ “ತಮಾಷೆ” ಮಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗುವಿನ ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳನ್ನು ಅದೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೋತ್ತಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. “ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಸದಾ ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇರಗೊಳಿಸಬೇಡಿ. ಹಿರಿಯರು ಹೊರಗೆ ತೆರಳಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಮಗುವನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯ ಬೇಡಿ” ಎಂದೆನುತ್ತಿದ್ದಳು. “ಮಗುವಿನ ಮಾತು ಅಸಂಬದ್ಧವೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಾರದು. ಒರಟು ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅಡಕೂಡದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಬಾರದು ” ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಠೋರ ಆದರೂ ಬಹಳ ಉಚಿತವಾದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರೂ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಂಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹುಟ್ಟಿ ಏಳು ವರುಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ತಂಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಬಂದಳು. ಇದರ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಗಂಡು ಕೂಸನ್ನು ಸ್ವರೂಪ ರಾಣಿ ನೆಹರು ಪಡೆದಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ ಅದು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ಬಹಳ ದುಃಖಿತರಾದರು. ಕೃಷ್ಣಾ ಜನಿಸಿದಾಗ “ಅದು ಗಂಡಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ” ಎಂದು ಹಲುವಿದರಂತೆ. ಆದರೆ ಮೋತೀಲಾಲರು ಹೆಣ್ಣು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಅಸಮಾಧಾನ ತಾಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವೇ. ಮಗು ಜನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದ. ಆದರೆ ಪ್ರಸವವಾಗುವ ವರೆಗಿನ ಕಷ್ಟ ತಾಯಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಕೃಷ್ಣಾ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ನೆಹರು ಬಹಳ ನೋವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದ ಅನೇಕ ವಾರಗಳ ವರೆಗೆ ತಾಯಿ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಬದುಕುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವೂ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಅದಾದರಿಂದ ದಾದಿಯರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಕೃಷ್ಣಾ ಬೆಳೆದು ಬೇಕಾಯಿತು.

ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿ

ಆ ಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ವಾಲಾದಳು. ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ತಂಗಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಅಧೀನರಾದರು. ಮೋತೀಲಾಲರು ಮಾತ್ರ ಕಡೆಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಸಂಪ್ರತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಡನೆ ಯೂ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ಸುಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವ ಒಂಧುಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಂದ ಬಂಧುಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ವರೆಗೆ ನೆಲೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಾ ಆಟವಾಡಲ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಳೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕಟ್ಟು ನಿಟ್ಟಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣಳಿಗೆ ಇದು ರುಚಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಗೋಸು. ಅದು ಒಂದ. ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ. ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿ ಉಪವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅವಳನ್ನು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕದವಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಮಾತು ಮೂರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ವಿಧದ ಶಿಕ್ಷೆ. ಆದರೆ ವಿಜಯ

ಲಿಪ್ಪಿ ವಿಧೇಯಳಾಗಿ ಮೈದರಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದೇನಿದ್ದರೂ ಇಬ್ಬರೂ, ಕುಮಾರಿ ಹೂಪರಳ ನಿಯಮಗಳಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರುಣೋದಯವಾದ ಮೊದಲೊಂದು ರಾತ್ರಿ ಹಾಸಿಗೆ ಕಾಣುವ ವರೆಗೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ, ಪಾಠ, ಬಾಟಿ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ, ಸಂಗೀತ, ಮತ್ತೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ತಂಗಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಸರ ಬರುತ್ತಿತ್ತೆನ್ನೋ ನಿಜ ಅದನ್ನು ಕಳೆಯಲು ನರ್ತನ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಮನೆತನದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದುದಲ್ಲವೆಂದು ಚಿವುಟಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ಬಯಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಅನುಮತಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾದರೂ ಅಮಾವಾಸೆಗೊಮ್ಮೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೊಮ್ಮೆ ಸರೈಸ್ ಅಥವಾ ಸಂತೆಗಳಿಗೆ ಕರೆಸೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ವೇಳೆ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯಲು ಶೋಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಹಾರಾಡುವುದೊಂದೇ ಗೊತ್ತು. ಮನೆಗೆ ಯಾತ್ರಿಕರಂತೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಜನರ ಮುಂದೆ ಕೂಡಾ ಅವರು ಬಹಳ ಹಾರಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಮಾತನಾಡಕೂಡವೆಂದು ಹೂಪರ್ ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಶ್ರೀಷ್ಠ ಶಿಕ್ಷಕಿ

ಶಿಕ್ಷಕಿ ಹೂಪರ್ ಕಠೋರಳಲ್ಲ. ಒರಟು ಸ್ವಭಾವದವಳೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಅದು ತಪ್ಪು. ಅವಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವಳು. ಹಳೇ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದವಳು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಟ್ಟುಗಳು ಬಹಳ ವಿಧೇಯತೆ, ಶಿಸ್ತು, ಸಂಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಈ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದು ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಆಶೆ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಳು. ಮುಂದೆ ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದು ಮಹದುಪಕಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಗೋಪದಿಂದ ಶಿಸ್ತು ಪಾಲಿಸಲು ತಪ್ಪಿದ ಕೃಷ್ಣಾ ಅಷ್ಟು ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಾಲಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

೩. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದೀಕ್ಷೆ

ನೊದಲನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದುದು ೧೯೧೪ನೇ ಜುಲಾಯಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ಜರ್ಮನ್ ಸೈನಿಕರು ವೇಗವಾಗಿ ನುಗ್ಗಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮಹಾನಗರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಟ್ಟಿತೊಡಗಿದರು. ಲಂಡನಿಗೂ ಭಯ. ಜರ್ಮನರನ್ನು ತಡೆಯಲು ಹಿಂದೀ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಕಳಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀಯರ ಸ್ನೇಹ, ಸಹಕಾರ, ಬೆಂಬಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, ಲೀಗ್ ನೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಗಳೆಲ್ಲ ಸಹಾಯದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡತೊಡಗಿದವು. ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್‌ಗಳ ಛೋರಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಏಕವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಲೀಗ್ ಸ್ನೇಹ ವಾತಾವರಣವುಂಟಾಗಿತ್ತು.

ಮುಂಬಯಿ ಅಧಿವೇಶನ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್-ಲೀಗ್ ಸ್ನೇಹ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಹಾಧಿವೇಶನಗಳು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದವು. ೧೯೧೫ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾಸಭೆಗಳು ಜರುಗಿದವು. ಶ್ರೀ ಗಳಾದ ಎಸ್. ಪಿ. ಸಿಂಹ, ವಾಚಾ, ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ್, ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಅನ್ನಿ ಬೆ ಸೆಂಟ್, ಸರೋಜಿನಿದೇವಿ, ಮದನ ಮೋಹನ ಮಾಲವೀಯ, ಬಿ. ಜಿ. ಹಾರ್ಮನನ್, ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ, ಮೋತೀಲಾಲ್ ನೊದಲಾದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಲೀಗ್ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಲೀಗ್ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ತೆರಳಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಮೋತೀಲಾಲರು ತೆರಳಿದಾಗ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದಿದ್ದರು. ಲೀಗ್ ಮುಖಂಡರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ಕೂತಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಲೀಗ್‌ಗಳ ಮಧುರ ಮಿಲನದ ಮಾತುಕತೆ ಕೂಡಾ ನಡೆದಿತ್ತು. “ಸ್ವರಾಜ್ಯವೇ

ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ಗೊತ್ತು ಗುರಿಯಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಜಿನ್ನಾ ರೂ ಅಂದಿನ ಲೀಗ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಸಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಸಿಂಹರವರು ಬಂಗಾಲಿ. ಲೀಗ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅರಿಸೆಲ್ವಟ್ಟಿದ್ದ ಮೌಲಾನಾಮಝ್‌ಹುಲ್ ಹಕ್‌ರವರು ಬಿಹಾರಿ. ಇಬ್ಬರೂ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಒಂದೇ ರೀತ್ಯೆ ಇಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ತಂತಮ್ಮ ಭಾಷಣವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಇಬ್ಬರ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಲೀಗ್ ಐಕ್ಯ, ಸ್ನೇಹಗಳ ಮಾತುಗಳೇ ಇದ್ದವು. "ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೌಲಾನಾರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಸಿಂಹರೂ, ಸಿಂಹರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಮೌಲಾನಾರೂ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಓದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಮೌಲಾನಾ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿ ಎನೋದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಂದಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಲೀಗಿನ ಐಕ್ಯದ ನಾತಾ ವರಣ ಅಷ್ಟು ನಿಕಟವಾಗಿತ್ತು ಆಗ. ಆದರೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಒಳ ಪಂಗಡಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗಲೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಂದಗಾಮಿಗಳೂ, ಉಗ್ರವಾದಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಈ ತಂಡಗಳೊಳಗೆ ಮಧುರ, ಬಾಂಧವ್ಯವಸುಂಟುಮಾಡಲು ಅನ್ನಿ ಬೆಸೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾಂಧೀಜಿ ಯತ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಯಶವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಲೀಗ್ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಡಕು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧುರೀಣರು ಕಡ. ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹೀಗಾಗಿ ಐಕ್ಯದ ಮಾತು ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹೂಪರಳಿ ಮದುವೆ

ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಜ್ವಾಲೆ "ಆನಂದ ಭವನ"ದ ಬಳಿ ಸುಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ನೆಹರು ಮಕ್ಕಳು ಮರಿ ಸುಖ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನಿಂದ ಮರಳಿದ್ದ ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ಆನಂದ ಭವನದ ಸುಖ ವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದರು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಅಣ್ಣನೆಂದರೆ ಆಗಲೇ ಜೀವ. ಕೃಷ್ಣಾ ಮಾತ್ರ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ನೆಹರು "ಕ್ಲಬ್"ಗೆ ತೆರಳಿ ಸೈನಿಕರಿಗಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸದಾ ರೇಡಿಯೋ ಕೇಳುವದು ಮೋತೀಲಾಲರ ರೂಢಿ. ಯುದ್ಧದ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ

ಅವರು ಚರಿತಾತ್ಮರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಂತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಕಿ ಹೂಪರಳು ಮದುವೆಯಾಗಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು. ನೆಹರು ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹೆನ್ನೆರಡು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಕಿ ಯಾಗಿದ್ದ ಹೂಪರಳು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದಳು. ಬೇಗನೇ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಅವಳ ಆತುರ. ಅವಳ ಬಂಧು ಬಳಗದವರೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರೇ ತಂದೆಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದಲೇ ಮೋತೀಲಾಲರು ಅವಳ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವಳ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಬಹಳ ಪೆಚಾಡಿದರು. ಈಗ ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ತಂಗಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮೊರೆಯಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಹದಿನೇಳು ತುಂಬಿತ್ತು. ನಡೆ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಗಂಭೀರ. ಅವಳ ಗುಣವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾಯಿಯಂತೆ. ಸಮಾಧಾನಿ. ದುಡುಕವ ಸ್ವಭಾವದವಳಲ್ಲ. ಹೂಪರಳ ಶಿಸ್ತಿನ ಯಂತ್ರ ದಲ್ಲಿ ನುರಿತವಳು. ಆದರೆ ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಕೃಷ್ಣಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಣ್ಣನಂತೆ ಅಥವಾ ತಂದೆಯಂತೆ ಎಂದರೂ ಸರಿಯೇ. ಶಾಲೆಗೆ ತೆರಳ ಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಹಠ. ತಂದೆ ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳಲಾರಳು. ಹೂಪರಳು ಲಗ್ನವಾಗಿ ತೆರಳಿದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ನಿರುಪಾಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದರು. ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿ ಆನಂದ ಭವನದ ತೋಟದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕವಿತಾ ಕಾಮಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಮೋಹ, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅರ್ಥವಾದರೂ ಅಗದಿದ್ದರೂ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು ಕೃಷ್ಣಾ. ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಬಾಳಬದುಕಿದಾಗ ಅವರ ಗೆಳತಿಯಾಗಿ ಮೂರನೇ ಹುಡುಗಿ ಕಮಲಾ ಬಂದಳು.

ಕಮಲಾ

“ಗೌಗುಲಿನೇ ವರುಷ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮದುವೆ ನೆರವೇರಿತು. ವಸಂತ ಪಂಚಮಿಯ ಶುಭ ದಿನ” ಎಂದು ಜವಾಹರಲಾಲರು ತಮ್ಮ ಅತ್ತೆ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಮದುವೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರ

ಗಳನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೂಡಾ ತಮ್ಮ ವಿವಾಹದ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನೆಹರು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾನ. ಕೃಷ್ಣ ಬರೆದ “ವಿತ್ ನೊ ರಿಗ್ರೆಟ್” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ಮಗನೂ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿ. ವಿದ್ಯಾವಂತ ಮೋತೀಲಾಲರು ಶ್ರೀಮಂತರು. ಆದುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದಲೇ ಮಗನ ಮದುವೆ ಜರಗಿಸಲು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಮೊದಲೇ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಗುಮಾಸ್ತರನ್ನು ಮೋತೀಲಾಲರು ನೇಮಿಸಿದ್ದರು, ದಿನಂಪ್ರತಿ ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ಸಿಂಪಿಗರು, ಸರಾಫರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಬಂಧುಗಳು, ಬಂದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಡುಗಿಯ ಮನೆ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ. ಮದುವೆ ಕೂಡಾ ನೆರವೇರಬೇಕಾದ್ದು. ಅಲ್ಲೇ ಆದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ನೂರಾರು ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಒಂದೆ ವಾರದ ಮೊದಲೇ ವಿಶೇಷ ರೇಲ್ವೆಗಾರ್ಡಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ದಿಬ್ಬಣ ಒಯ್ದರು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಬಂಧುಗಳು ಬಂದುಕೂಡಿದರು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ದಿಬ್ಬಣಗರಿಗೆ ನೆಲಸಲು ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ಡೇರೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಸಿದರು. ಆ ಡೇರೆಗಳ ಸಾಲು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಶಿಬಿರಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜರೀವಿಯಿಂದಲೇ ಜವಾಹಿರಲಾಲರ ಮದುವೆ ಜರುಗಿತು. ತೆಳ್ಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಇದ್ದ ಕಮಲಾ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವರ ಮದುವೆಗಾಗಿ ಮೋತೀಲಾಲರು ಎಷ್ಟು ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮದುವೆ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಬಂದುಂಡು ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ದಿಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಮನೋಹರ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುದುದೇ ಕಡಮೆ. ಮದುವೆ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಮಲಾರಿಬ್ಬರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸುಂದರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ಕಾಶ್ಮೀರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜವಾಹಿರಲಾಲರು ಹಿಮದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿದರು. ಆ ಮಹಾ ಗಿರಿಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಹಿಮವೇ ಒಂದು ಗಿಡ ಮರವಿಲ್ಲ. ಹುಲ್ಲು, ಕಲ್ಲು,

ಮುಳ್ಳುಗಳಿಲ್ಲ. ಕಾಲು ಜಾರಿ ಉರುಳಿದರೆ ದೇವರೇ ಗತಿ. ಸಿಂಹದಂತಹ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಇದ್ದ ನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಆಗುವ ಕೆಲಸ. ಕಮಲಾ ಮತ್ತು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾಶ್ಮೀರ್ ಕಣಿವೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸಮಯ ಕಳೆದಳು. ಒಂದು ವರುಷದೊಳಗೆ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಇಂದು ಮುಖ ಇಂದಿರಾ ಜನಿಸಿದಳು. ಸಂಸಾರ ಶುಖಮಯವಾಗಿ ಸಾಗಿತು

ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಆಗಮನ

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದರೂ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಒಲವು ರಾಜಕಾರಣದ ಕಡೆಗಿದ್ದಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದಾಗಲೇ ಅವರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ರಾಜಕಾರಣದತ್ತ ಹರಿದಿದ್ದಿತು. ಜವಾಹರಲಾಲರ ಉಗ್ರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಭಯ. ಬಂಗಾಲದ ಭಯೋತ್ಪಾದಕ ಗುಂಪಿನೊಡನೆ ಸೇರುವರೋ ಎಂಬ ತಳಮಳ ಅದುಧರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಗನನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಮೋತೀಲಾಲರ ಪ್ರಯತ್ನ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಬಲತ್ಪಾರ ಅಥವಾ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಜವಾಹರಲಾಲರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂದೆಗೆ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಅತಿಮೋಹ. ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವ. ಆ ಆದರವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಸಂಯಮಿಗಳಾದರು ಆದರೆ ೧೯೧೯ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದನೇಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರವೇ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕಡೆ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪುರುಷರೆಂಬ ಒಂದು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಜವಾಹರಲಾಲರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ತಾವು ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಜವಾಹರಲಾಲರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಉಭಯ ಸಂಕಟ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದರೆ ಅನಂತ ಕಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಲ್ಲ! ಲಾಠಿಗೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಬೇಕು. ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕು ಶ್ರೀಮಂತ ಬಾಳುವೆ ನಡೆಸಿದ ಮಗನಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಒಂದುನೇಳೆ ಆ ದಾರಿ ಹಿಡಿದರೆ ಮಗನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗ

ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ! ಮೋತೀಲಾಲರು ಈ ರೀತಿ ಚಿಂತಿಸಡುತಿದ್ದರು. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರು ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಮೋತೀಲಾಲರು ಒಂದೊಂದು ರಾತ್ರಿ ಬರಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದರು ಒಂದೊಂದು ದಿನ ತಂದೆ ಮಗ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ದೃಢ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಯಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯುವ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು. ಕೊನೆಗೆ ಮಗನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದೆ ಮನೆಯ ಬೇಕಾಯ್ತು. ಜಾಲಿಯನ್ ವಾಲಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಶರು ನಡೆಸಿದ ಆತ್ಮಾಚಾರವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಆ ಕೊಲೆಯಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ಬಹಳ ವ್ಯಸನಪಟ್ಟರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ “ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ” ದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವವೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿತು ಅದುದರಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಗನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರಲ್ಲದೆ ತಾವೂ ಬಂದರು. ಮೋತೀಲಾಲರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಒದಲಾವಣೆಯೇ ಆಗಿಹೊಯಿತು

ಮೋತೀಲಾಲರ ವೇಹಾಕ್ಕಾಗ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ತಂದೆ ಮಗ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರೂ ಗಾಂಧಿಯಂತೆ ಗಬೇಕಲ್ಲ! ವಿಲಾಸಿ ಜೀವನ ಆಗ ಹೋಗದಮಾತು ಬ್ರಿಟಿಶರೊಡನೆ ಸಹಕಾರವೂ ಆಶಕ್ಯ ಅದುದರಿಂದ, ಮೋತೀಲಾಲರು ತಮ್ಮ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಸಂಪಾದನೆಯ ಮಾರ್ಗವೇ ತಡೆ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಮೋತೀಲಾಲರು ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರು ಲೋಭಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಹಣ ಕೂಡಿಸಿಡುವ ಮನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೆಡೆ ಗಂಗೆಯಂತೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಗಂಗೆಯಂತೆ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಬರುವುದು ನಿಂತಮೇಲೆ ಜೀವನವನ್ನು ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಾಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸದೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಅದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೋಟುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿದರು. ಸೈನ್ಯದಂತಿದ್ದ ಆಳುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗೆ ಭಟ್ಟರೂ

ಅವರ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಹೆಬ್ಬದೂಟ, ಸಾವಿರ ಜನ ಸಂತರ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿ ಬರೆಗಳನ್ನೂ ವಿಕ್ರಯಿಸಿದರು. ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟುಮೇಲೆ ಒಂದು ಖಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯಲು ಮಿತ್ರರೊಬ್ಬರು ಬಂದು ಒತ್ತಾಣು ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಮೋತೀಲಾಲರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಈ ಮಹಾತ್ಯಾಗವು ಅನುಪಮವಾದುದು. ಬುದ್ಧನ ಮಹಾತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಲುವದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಯುಧಾಂತ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ರಂಭಿಸಿದರು ಪಂಡಿತರಿನ ಅತ್ಯಾಚಾರದಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ನೋಂದು ಹೋಗಿತ್ತು. ನೆಹರು ಕುಟುಂಬದ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭದಂತಿದ್ದ ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರು ೧೯೨೦ರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಮಗನ ಒಂಧನವಾದ ವೇಲೆ ತಂದೆಯೂ ಹೋರಾಟರು. ಸತಿ ಮೋತೀಲಾಲ್, ಸೊಸೆ ಕಮಲಾ ಕೂಡಾ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ಕೂಡಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟರು. ಇಡೀ ಮನೆತನವೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯೊಂದಿಗಿದ್ದು ಹೋರಾಟಿತು. ಅನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಮೋಲೀಸರದೆ ಅಟ್ಟ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾಂಠಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರು ಅನಂದ ಭವನವನ್ನು ಮುತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ದಂಡಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ದಂಡ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅನೇಕ ಸಾವಿರ ರೂ ೧೪ ರಷ್ಟು ಗಂಬಳೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಬಿಟ್ಟರು ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ನಿಜವಾದ ತ್ಯಾಗ, ಭೈಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮನಮೆಚ್ಚಿದರು. ಮದುವೆಯಾಗುವ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ನಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಸಖನ ಖುಷಿಲ್ಲ ತನ್ನವೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಭಾವನೆ. ಈ ಹುಡುಗಿಗೊಂದು ಗಂಡನನ್ನು ಗೊತ್ತಮಾಡಿದರೆ ಇಬ್ಬರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ದೊರಕಿದಂತಾಗುವದೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಬಹುದು ! ಅಂತೂ ನಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮದುವೆಯ ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತವೇ ಬಂದಿತ್ತೆಂದೆನಬಹುದು.

೪. ಗೃಹಲಕ್ಷಿ

ಮುಂಜಾನೆಯ ಶೀತಲ, ಮನೋಲ್ಲಾಸಕ ಎಳೆಬಿಸಿಲಿನಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯರು ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಬಂದುದು ೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಡನೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ “ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ” ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ದೇಸಾಯರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಒಂದು ಲೇಖನ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯೆಂದರು “ಅದರ ಲೇಖಕರು ನನ್ನ ಸಹವಾಸಿ. ಒಂದೇ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿತೆವು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಲಂಡನಿಗೆ ತೆರಳಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರಾದರು. ನನ್ನ ಪರಮ ಮಿತ್ರ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತ ಜರ್ಮನ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷಾ ಂಶಾರದರು.” ಎಂದೂ ದೇಸಾಯರು ಮುನ್ನುಡಿ ಓದಿದರು. ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರರ ರೂಪಗುಣ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ತಿರುವಿಹಾಕಿ ನೋಡಿದಾಗ ಲೇಖಕರ ಹೆಸರು “ರಣಜಿತ್ ಪಂಡಿತ್” ಎಂದಿತ್ತು. ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಈ ಮಹಾನುಭಾವನ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುವ ಸುಯೋಗವೂ ಲಭಿಸಿತು. ಪರಿಚಯದಿಂದ ಸ್ನೇಹ, ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಪ್ರೇಮ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಚೆನ್ನದ ಸರಪಳಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. “ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆಯಾ?” ಎಂದು ರಣಜಿತ್ ಪಂಡಿತರು ಕೇಳಿ “ನಾನೂ ದೂರ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲು ಅನೇಕ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವನ ವಾರಿಧಿಯ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬೇಕು” ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಯ ವಾಯಿತು.

ಮದುವೆಯ ಶುಭದಿನ

೧೯೨೧ರ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಹತ್ತನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮದುವೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಿನ. ಏಕೆಂದರೆ ೧೯೫೭ರ ಸಿಪಾಯಿ

ದಂಗೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ ಅಂದೇ. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಆ ದಿನವನ್ನು ಹಿರಿಯರು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಶಯ. ಅದೇಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ (ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ) ಸಭೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಅದೇ ದಿನ ಅಲ್ಲಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆಯನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರ ಆಗಮನದ ಸುದ್ದಿ ಹೆಳ್ಳಿ ಹೆಳ್ಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ರೈತರೂ ತಂಡ ತಂಡವಾಗಿ ಅನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮೊದಲೇ ಸಂಶಯ ಚಿತ್ತರಾಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಳವಳ ಪಟ್ಟರು. ಮದುವೆಯ ನೆನಪಿನಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿ ಹೂಡಲು ಅನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಾಬಾದ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಟ್ಟರು. ದಂಗೆ ಆರಂಭವಾದರೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ನಿರ್ವಾಹಿತರು ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಆಶ್ರಯ. ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಯ್ತು. ಆದರೆ, ಅವರ “ದುರ್ವೈವ” ದಿಂದ ಅಂತಹ ಘಟನೆ ಯೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಶಾಂತವಾಗಿಯೇ ಸಭೆಗಳು ಜರುಗಿದವು. ಶಾಂತಿಯಿಂದಲೇ ವಿವಾಹ ನೆರವೇರಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ, ಅಲಿ ಸಹೋದರರು ಮೊದಲಾದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರೂ ವರ್ಧಾವರರನ್ನು ಹರಸಿದರು. ಅನಂದ ಭವನದಿಂದ ಒಂದು “ಮನುಷ್ಯಾಳ್ ಹಕ್ಕಿ” ತನ್ನ ಇನಿಯುನೊತನೆ ಪ್ರೇಮ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತ ಹಾರಿ ಹೋಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅವರಿಗೆ ಚಂದ್ರಲೇಖಾ, ನಯನ ತಾರಾ ಮತ್ತು ರೀತ ವಿತಸ್ನಾ ಎಂಬ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು.

ಅನಂದ ಭವನದ ಹಾವು

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನಂದ ಭವನವ ತೋಟವಲ್ಲದ್ದು ಒಂದು ನಾಗರ ಹಾವಿಗೆ ಅವಸಾನ ಬಂತು. ಈ ಹಾವು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದು ತೋಟಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತ್ತು. ಆ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಲಿಲ್ಲ. ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರು. ಅದು ಹೆಡೆಯರಳಿಯುತ್ತ ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರನ್ನೂ ಅದು ಕಚ್ಚಿರಲಿಲ್ಲ ಯಾರನ್ನೂ ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅದು ಹಾನಿಮಾಡಲಿಲ್ಲ “ನೋತೀಲಾಲರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದಿದೆ” ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ಆದರೆ ೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹೊಸ ಸೇವಕನೊಬ್ಬನು ಹೆದರಿ ಅದನ್ನು ಕೊಂದನು ಯಾರು ಏನೇ ಹೇಳಲಿ ಅಂದಿನಿಂದ ನೋತೀಲಾಲರ ಸಂಪತ್ತು ಕರಗಲಾರಂಭಿಸಿತು ಆ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳೊಳಗೆ ನೋತೀಲಾಲರು ರಾಜಕೀಯ ರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಮನೆಯ ವಿಲಾಸಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಚಕಾರ ಬಂದಿತು. ತಂದೆ ಮಗ ಇಬ್ಬರೂ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರು “ಹಾವು ಮರಣ ಹೊಂದುದ ರಿಂದಲೇ ಓಗಾಯಿತು” ಎಂದು ಮನೆಯ ಆಳುಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದೂ ಹಿತಕಾರವೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೋಹ, ಸ್ವಂತ ಅಸ್ತಿಯ ಮೋಹಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ನೆಹರು ಮನೆತನವು ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾವು ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಶಾಹಿಯೆಂಬ ವಿಷ ಹಾವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಈ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಹಾವು ಭಾರತದ ತೋಟದಲ್ಲೇ ಹಾವಳಿಯನ್ನೆ ಬೈಸಿತ್ತು. ಅದರ ಆಟವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ಹುಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಆಣೆಯಾದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ್ ಕೂಡಾ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಗಂಡನನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಳು

ಸೆರೆಮನೆಗೆ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಕರೆಯನ್ನು ಆಲಿಸಿ ದೇಶವಾದ್ಯಂತ ಚಳವಳಿ ಅರಂಭವಾಯಿತು. ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆ ಅವರ ಮಹಾಮಂತ್ರ ಅಸಹಕಾರ ಅವರ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರ. ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ನೋಡಿದರೂ ಬಂಧನಸತ್ಯ ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದೇ ವರುಷಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ರಾಜಕುಮಾರನನು

ಬಹಿಷ್ಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸಿದುದರಿಂದ ಇದ್ದ ಬಿದ್ದವರನ್ನು ಒಂಧಿಸಲು ಅರಂಭಿಸಿದರು. ಮೋತೀಲಾಲರೂ ಜನಾಹಿರಲಾಲರೂ ಸರಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಾ ಹಿಂದೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಸರಮನೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟ. ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಬಹಳ ಧೈರ್ಯ, ಸಂಯಮಗಳೂ ಬೇಕು. "ನಾವಿದ್ದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಲಿಗಳು ಸದಾ ಓಡುತ್ತಿದ್ದವು" ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬರೆದಿರುವಳು. ಹುಳಹವುಡಿಗಳೂ ಕಡಿಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವು ಕೈಕಾಲಿನ ಮೇಲೂ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಟ್ಟೆ ಬರಿಯೂ ಕೊಳಕು. 'ಸರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಬಟ್ಟೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದು ದೊಂದೇ ನನಗೆ ಬೇಸರ. ಎಷ್ಟು ಸಾಬೂನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೂ ಅದರ ಹಣೆಬರಹಅಷ್ಟೇ. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ತೊಡಬಾರದು" ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬರೆದಿರುವಳು. ಹೊತ್ತುಗಳೆಗಲ, ಗ್ರಂಥಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಒಯ್ದದ್ದಳಂತೆ. ಗಂಡನಂತೆ ಅವಳಗೂ ಪುಸ್ತಕದಮೇಲೆ ಭಾರೀಪೀಠಿ. ಕವಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕೇಳ ಬೇಕೇ ಅವಳಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ನೆಚ್ಚು. ರಣಜಿತ್ ಆಗಾಗ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೂ ಅದೇ ಸರಮನೆಯ ಯಾವುದೋ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅದರ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರ ಮುಖ ದೃಶ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಇದೇ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರಿರಬೇಕು. ಅದರೂ ಎಷ್ಟೋ ದೂರವಿದ್ದಂತೆ. ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರ ದರ್ಶನ, ಸವಿನುಡಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ತನ್ನ ಆಶೆಯನ್ನು ಅವಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಳು.

ಚೌರಿ ಚೌರ

ಚೌರಿ ಚೌರದಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ರೇಗಿದ್ದ ಜನರು ಕೆಲವು ಪೊಲೀಸರನ್ನು ಜೀವಂತ ಸುಟ್ಟರು. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಇದು ಸಂದೋರಲಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಭಂಗ ಬಂದಿತೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದುದರಿಂದ ಶಾಸನ ಭಂಗ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅವರು ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಹೋರಾಟ ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರು ಅಸಮಾಧಾನ ಸುಟ್ಟರು. ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೂ ಸರಿಗಾಣಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು

ಮಾತ್ರ ಅವರು ಶಿರಸಾಪಾಲಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರು. ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಒಳಗಿಂದ ಹೋರಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸಿ ಆರ್ ದಾಸರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಸಂತರು, ಆಗರೆ ನೆಹರು, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ್ ಮೊದಲಾದವರು ಗಾಂಧಿ ಶಿಬಿರದಿಂದ ಕದಲಲಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಿಟಿಶರ ಒಲೆ

ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಸಸ್ಯವು ಗಾಂಧಿ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ನ್ನುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಪಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾಯ. ಅವರೇ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿದ ಮೇಲೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಜನರಿಗೂ ಕಡಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭಯವಾಯಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಜವಾಹರ ಲಾಲರನ್ನು ಈ ಹೋರಾಟ ರಂಗದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆಲೋಚಿಸ ತೊಡಗಿದರು. “ಯಾವ ಬಲ ಬೀಸಲಿ?” ಎಂದು ಅವರು ಚಿಂತಾತುಂಡರಾದರು. ಕೊನೆಗೆ ಜವಾಹರ ಲಾಲರಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಪದವಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸವಿ ಮಾತುಗಳ ಆಶೆ ತೋರಿಸಿದರು. ನೋಡದಂತೆ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಈ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಬಹುದೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಜೇಡನ ಆಲೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕರು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಈ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದರು. ಅಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿಪದವಿ ಮುಂದೆ “ಇಂದ್ರಪದವಿ” ಯೆಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಜನರಲ್ಲಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಜಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದು ಮುಂದು ಹೋಗುವವರನ್ನು ದೊಡ್ಡ ನೌಕರಿಗಳಿಗೆ ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಶರು ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಗೌರವದಿಂದಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಅದರಕಡೆ ನೋಡತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಣದ ಅಭಾವ

ಇತ್ತ ಹಣದ ಅಭಾವದಿಂದ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ೧೯೨೦ರಿಂದ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ

ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ವಿಲಾಸಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ದಿನನಿತ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡಾ ಒಂದೊಂದೇ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿಕ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಮೋಲೀಸರು ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಯ್ದು ಕೇಳಿದ ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ತೋಟವನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸದೆ ಎರಡು ಮೂರು ವರುಷಗಳೇ ಆದವು. ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಗಿಣಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಒಣಗಿದವು. ತೋಟವನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಕಷ್ಟ “ಅನಂದ ಭವನದ” ರಿಪೇರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡದೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜರೀವಿಯಿಂದ ತಂದು ತೇಗಿದ್ದ ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರೂರವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೊದಲಾದವರು ತುಟಿ ಎರಡು ಮಾಡದೆ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜವಾಹಿರಲಾಲರಿಗೆ ಮನೆ, ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಚಿಂತೆಯೇ ತಲೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಕೆಲಸದ ಗಡಿಬಡಿ. ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದೇ ವಿರಳ. ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಿದ್ದರು ಪುಸ್ತಕಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಓದಲು ಅವಕಾಶವೇ ಸಿಗದಂತಾಯಿತು. ಮೋತೀಲಾಲರು ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬಿಡುವು ದೊರೆಯಬೇಕಲ್ಲ!

ಜನಸೇವೆ

ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೂಡಾ ಬಹಳ ಒಳಗಿದ್ದರು. ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಜುಹೂಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಕಡಸ್ಯರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲೊಂದರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರು. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮೂರು ವಾರಗಳವರೆಗೆ ಇವರಿಗೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ದೊರೆಯಿತು, ಆದರೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಅವರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಯ ವಿಚಾರಗಳು ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಪಕ್ಷದ ಘೋರಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಆಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಜವಾಹಿರಲಾಲರಿಗೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮುಂದಿನ

ಭೋರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಯೋಜನೆಯೂ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಜನರ ಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳಿದ್ದರು ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯ ಅದೇ. ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ದುಸ್ತುಕಬೇಕೆಂದು ಅವರ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಒಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿನ್ನೊಂದು ದುರ್ಘಟನೆ ನಡೆದರೆ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಾರದೆಂದು ಜವಾಹರಲಾಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಚೌಡಚೌರದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಅವರು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಜವಾಹರಲಾಲರಂತೆ ಶ್ರೀ ಸುಭಾಷ ಭೋಸರೂ ಮುಂದೆ ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು ಅವರಿಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಭೋಸರಂತೆ ನೆಹರು ಮಾತ್ರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಆಗಲಿ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು ಗಾಂಧೀಜಿ ಮಹಾತ್ಮರು ಅಥವಾ ಸಾಧುಸತ್ಪುರುಷರೆಂಬ ಒಂದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೋತಿಲಾಲರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಜವಾಹರಲಾಲರೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ದೈವಿಕ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಎಲ್ಲರಂತಲ್ಲ. ಶಾರೀರಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿದ್ದರೂ ಉಕ್ಕಿನಂತಹ ಅವರ ಮನೋಬಲ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಯಾವ ಪಾಶವೀಶಕ್ತಿಗೂಬಗ್ಗದ ಚಿತ್ತ ಅವರಲ್ಲಿದೆ. ಅವರು ವಾಮನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅದೇನಗ್ನರಿದ್ದರೂ ರಾಜರೀವಿ ಮತ್ತು ಮಹೋನ್ನತ ಮನಸ್ಸುಗಳವೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶರಣುಹೋಗದೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ ಎಂದುಜವಾಹರಲಾಲರು ಒರೆದಿದ್ದಾರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆವಿಧೇಯರಾದ ಅವರು “ಜನಸೇವೆಯ” ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತರಾದರು.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ

ಜವಾಹರಲಾಲರ ಪತ್ನಿ ಕಮಲಾಳ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು ಸುಧಾರಿಸಲು ಯುರೋಪಿಗೆ ತೆರಳಬೇಕೆಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಸೂಚಿಸಿದರು ಅದುದರಿಂದ ೧೯೨೬ನೇ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟರು. ತಂಗಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ತನ್ನಗಂಡ ಮತ್ತು

ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರೊಡನೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ವಾರಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮೋತೀಲಾಲರು ಕೃಷ್ಣಾಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದಂಪತಿಗಳು ಬೇಗನೆ ಮರಳಿದರು. ಮೋತೀಲಾಲರ ವೇಹ ಸ್ಥಿತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಯುರೋಪ್ ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಗಂಡಹೆಂಡತಿ ಒತ್ತಾಯಮಾಡಿದರು ಅವರಮಾತನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದೆ ಮೋತೀಲಾಲರೂ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳೆಸಿದರು. ಜವಾಹರಲಾಲರು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆರಳಿದ ಮೇಲೂ ಮೋತೀಲಾಲರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಉಳಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪುನಃ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತನ್ನ ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ತೆರಳಿದಳು.

ವಿದೇಶೀ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ

ಜವಾಹರಲಾಲರು ಲಾಹೋರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಬೇಕೆಂಬ ಗೊತ್ತುವಳಿ ವಾಸಾ ದುದೂ ಇದೇ ಅಧಿವೇಷನದಲ್ಲಿ ೧೯೩೦ರ ಜನವರಿ ೨೬ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನವನ್ನು “ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನ”ವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದೇಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾತ್ಮರು ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವೇ ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕರೆಗೆ ಕಿವಿ ಗೊಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲೆನೋಡಿದರೂ ಹರತಾಳ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ಪಿಕ್ಕೆಟಿಂಗ ನಡೆದಿತ್ತು, ಎಲ್ಲೆನೋಡಿದರೂ ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರ ಗೋಳಿಬಾರಗಳ ದಬ್ಬಳಿಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯೇ ಅಕ್ರಮ ಕೂಟವೆಂದು ಆಳುವ ಮಹಾನುಭಾವರು ಸಾರಿದರು. ನೆಹರು, ಗಾಂಧೀಜಿ ಮೋತೀಲಾಲರು ಮೊವಲಾದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತರ ಗಂಡ ರಣಜಿತ್ ಕೂಡಾ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಆಸೇತು ಹಿಮಾಚಲದ ವರಗೆ ಸರಕಾದ ಕ್ರೌರ್ಯವೇ ಕ್ರೌರ್ಯ

ಬಾಗದ ಪಠಾಣರು

ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುದರ ನೀಷೆದಾರ್ಥವಾಗಿ ಪುನಃ ಹರತಾಳವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರನ್ನಾದರೂ

ಬಂಧಿಸದ ದಿನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಹರತಾಳ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಚದರಿಸಲು ಪೋಲೀಸರು ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಅವಕ್ಕೆ ಜನರು ಬಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಗುಂಡುಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅವಕ್ಕೆ ಜನರು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಪಠಾಣರು ನಿಂತಲ್ಲಿಂದ ಕದಲಿಲ್ಲ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಪಠಾಣರು ಬಹಳ ಶೂರರು ಅಹಿಂಸಾವಾದಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಫರ್‌ಖಾನರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಪೋಲೀಸರ ಬಂದೂಕುಗಳಿಗೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಂತರು. ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಚದರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಘರವಾಲಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ನಿರಪರಾಧಿ ನಿಶ್ಯಸ್ತ್ರ ಜನರ ಗುಂಪಿನ ಮೇಲೆ ತಾವು ಗುಂಡುಹಾರಿಸಲಾರವೆಂದು ಹಿಂದೀ ಘರವಾಲಿ ಸೈನಿಕರು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಈ ಸೈನಿಕರ ಈ ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರವೇ ನಡುಗಿತು ಅದರಂತೆ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರೂ ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ? ಬೆದರಿದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬೇರೆ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಆ ಘರವಾಲಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಂಪಿಸಿದರು ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಈ ಘರವಾಲಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಜನರು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಿರಿಸಿದರು.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಾಹಸ

ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಾಹಸವೂ ವರ್ಣನಾರ್ಹವಾದುದು. ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆ, ಪಿಕೆಟಿಂಗ್ ವಿಧೇಯಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈಮೇಲು. ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ತರುಣಿಯರೂ ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂದು ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಪುರುಷರಿಗಿಂತಲೂ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದರೆಂದರೆ ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತ ಪಾಂತ್ಲದಲ್ಲಿ ಕಮಲಾ ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರಿಗೂ ಅಶ್ವರ್ಯವಾಯಿತಂತೆ. ಕಮಲಾಳ ಆರೋಗ್ಯವು ಅಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಹಗಲಿರುಳು ಅವಳು ಸಂಘಟನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದಳು. ನೋಡೀ

ಲಾಲರೂ ಮನಮುಟ್ಟಿ ಹೋದರು. ಕಮಲಾಳೊಂದಿಗೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೃಷ್ಣ ಕೂಡಾ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು.

ವೋತೀಲಾಲರ ಅನಾರೋಗ್ಯ

ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಠಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಗಲಿರುಳು ದುಡಿಯುತ್ತ ಬಂದ ವೋತೀಲಾಲರ ಆರೋಗ್ಯವು ಕೆಡುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ಆರೈಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಿರೆಮನೆಯ ವಾಸವೂ ಅವರ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕರಗಿಸಿತ್ತು. ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಒತ್ತಾಯಮಾಡಿದ್ದರು. ಮುಸೋರಿ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳುವ ವಿಚಾರ ಅವರಿಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ೧೯೩೦ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿತು. ಪುನಃ ಜೇಲುವಾಸದಿಂದ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಂಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. ಆರೋಗ್ಯ ಋಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಮುಸೋರಿಗೂ ಅವರು ತೆರಳಿದರು. ತಂದೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಜವಾಹರಲಾಲರು ನೈನಿಜೇಲಿನಿಂದ ಬಂದಾಗ ವೋತೀಲಾಲರು ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಎಂಟು ದಿವಸಗಳಮೇಲೆ ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಜವಾಹರಲಾಲರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ರಣಜಿತ್ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಟ್ಟಮಗನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸೆರೆಮಾಡಿದುದರಿಂದ ವೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಅವರು ಬಳಲತೊಡಗಿದರು.

೫. ತಂದೆ ಮೋತೀಲಾಲರ ಮರಣ

ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರನ್ನು ಪುನಃ ಬಂಧಿಸಿದುದರಿಂದ ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ದುಃಖ ಹೆಚ್ಚಿ, ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇದೇ ದೇಹಾರೋಗ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೇಲಿಗೆ ತೆರಳಿದಂದಿನಿಂದ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಕ್ತುತ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ ದೇಹಕ್ಕೆ. ಈಗ ಶೋಕ ಭಾರವೊಂದೆಡೆ ಆದರೆ ಅದೂ ಒಂದು ಕ್ಷಣ. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಸುಂಹ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. “ನನಗೆನಾಗೀವೆ! ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಪರರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾವೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಕೈಕೊಂಡರು ಜವಾಹರಲಾಲರ ಹುಟ್ಟಿದಿನವನ್ನು “ರಾಷ್ಟ್ರೀಯದಿನ”ವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅಕ್ಷೇಪಕಾರಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿ ಕಾಯನೆಮಾಡುತ್ತಲೂ ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು ಅದೊಂದೇ ದಿನ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ೫ ಸಾವಿರ ಜನ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಕಲಕತ್ತಾ ನಗರದಲ್ಲಿ

ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಮೋತೀಲಾಲರು ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದರಿಂದ ಆದರ ದುಸ್ವರಿಣಾಮವಾಗದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಕ್ತುತ ವಿಸರ್ಜನೆ ವಿಶೇಷವಾಗತೊಡಗಿತು. ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಯುರೋಪಿಗೆ ತೆರಳಲು ಜವಾಹರಲಾಲರು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದರು ಆದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಕಲಕತ್ತಾ ನಗರದ ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅವರ ಸುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೋತೀಲಾಲರು ಕಲಕತ್ತಾದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ, ಅಲ್ಲಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಕಮಲಾ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಳು. ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಸಂತೋಷವಾದ

ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಮಲಾಳ ಆರೋಗ್ಯ ತೃಪ್ತಿ ಕರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬಂದರು.

ಜನಾಹಿರಲಾಲರ ಭಯ

ಆನಂದಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೋತೀಲಾಲರು ಮಗನ ಭೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ನೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ತಂದೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಜನಾಹಿರಲಾಲರು ಭಯ ಪಟ್ಟರು. ಅವರ ಮೋರೆ ಊದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಣ್ಣುಗಳು ತೇಜೋಹೀನ ವಾಗಿದ್ದವು. ಸಾವಿನಕಳೆ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆಡೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಜೇಲಿನಿಂದ ಮರಳಿದ ಅವರು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದರು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಣು ಬಂದಿ ತೆಂದು ಯಾರೂ ಊಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ, ಸಾವಿಗೂ ಹೆದರದ ಧೀರವ್ಯಕ್ತಿ ಅವರು ಮೃತ್ಯುವಿನ ದವಡೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಬಹುದೆಂದು ಎಲ್ಲರ ಆಸೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಗಂಭೀರವಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ೧೯೩೧ನೇ ಜನವರಿ ೨೬ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಜನಾಹಿರಲಾಲರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರ ಹಿಂದಿನ ಭಯ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಕೊನೆಯ ದರ್ಶನ

ಮೋತೀಲಾಲರು ಬದುಕುವ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಅವರ ಕೊನೆಯ ದರ್ಶನ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ಬರತೊಡಗಿದರು. ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಮುಖಂಡರು ಬಂಧುಗಳು ಆನಂದ ಭವನವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಮೋತೀಲಾಲರನ್ನು ಒಂದು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಅವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದರು. ಕೆಲವರನ್ನು ಕಂಡು ಮುಗುಳು ನಕ್ಕರು. ಬಹಳ ಮಾತನಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಚೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಏನನ್ನಾ ದರೂ ಬರೆದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಗಲಿರುಳು ಮಕ್ಕಳು ಸರತಿಯಂತೆ ಅವರ ಬಳಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ದುಃಖದ ಕಳೆಯೇ. ಆದರೆ ಮೋತೀಲಾಲರು ಮಾತ್ರ ದುಃಖ ಪಟ್ಟವರಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದನೆ ವಿನೋದದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು "ಗಾಂಧೀಜಿ

ನಾನು ಬೇಗನೇ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವ ಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಅದನ್ನು ನೀವು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವಿರಿ ಮತ್ತು ಬೇಗನೇ ಅದು ದೊರೆಯುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ"ವೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ನುಡಿದರು.

ಲಖನೌ

ಕ್ಷ—ಕಿರಣ ಸರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಮೋತೀಲಾಲರನ್ನು ಲಖನೌಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದರು ಅವರಿಗೆ ಅಂತ್ಯಾವಸ್ಥೆ ಆದರೂ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಲು ಎಲ್ಲರ ಆಶೆ ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ತೆರಳಿದ ಮೇಲೆ ಮೋತೀಲಾಲರಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ, ಹಾಗೂ ಮೋತೀಲಾಲರ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಸೇವಾನಿರತರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಬಳಲಿದ್ದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ತೂಕಡಿಸುತ್ತ ತೂಕಡಿಸುತ್ತ ನಿದ್ರೆ ಹೋದರು. ಜವಾಹರ ಲಾಲರು ಮತ್ತು ಅವರ ತಾಯಿ ಕಣ್ಣು ರೆವೆ ಮುಚ್ಚದೆ ಮೋತೀಲಾಲರ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಫೆಬ್ರವರಿ ಆರನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಒಮ್ಮೊದೊಮ್ಮೆಯೇ ಮೋರೆ ಶಾಂತವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ನಿದ್ರೆ ಹೋದರೆಂದು ಜವಾಹರರ ಕಲ್ಪನೆ. ಆದರೆ ಅವರ ತಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಕೂಗಿದರು. “ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಕೂಗಿ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿಯಾ?” ಎಂದು ತಾಯಿಗೆ ಜವಾಹರಲಾಲರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು ಆದರೆ ಅದ. ಚಿರನಿದ್ರೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ತಾಯಿಯ ಕೂಗು ಕೇಳಿ ಬಂದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಮೋತೀಲಾಲರ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿ ನಿಂತು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ ಗಾಂಧೀಜಿ, ಜವಾಹರಲಾಲರ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸಲು ತೆರಳಿದರು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಲಾಂಕಾರ ಅರಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಜನ ಕೂಡಿದರು. ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಗಳಿಂದ ಅರಮನೆಯೇ ಮುಳುಗಿತು.

ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರ

ಮೋತೀಲಾಲರ ಬೌತಿಕ ಶರೀರವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಬಾದಿಗೆ ತಂದರು. ರಣಜಿತ್ ಆ ಮೋಟಾರು ಕಾರನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದರು. ಮೋತೀಲಾಲರ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧೀ ಬಂದರು. ಅವರ ಮೋಟಾರು ಕಾರು ಅಪಘಾತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಉರುಳಿದರೂ ಯಾರಿಗೂ ಹಾನಿ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮೋಟಾರನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ “ಡ್ರೈವರ್”

ಅಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ರಕ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೊಂಡವನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಾಬಾದಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದರು. ಸುದ್ದಿ ವೊದಲೇ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಜನಜಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟರ ವರೆಗೆ ನೆರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಸ್ವಶಾನಯಾತ್ರೆಯೂ ಸಾಗಿತು. ಗಂಗಾ ವದಿಯ ಪಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತೆಯನ್ನು ಎರಪಡಿಸಿದ್ದರು “ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೊಂದೇ ಮೋತೀಲಾಲರ ಜೀವನದುಸಿರಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವ ಜೀವನಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿದರು. ಆ ಮಹತ್ವದ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ತಾವೂ ಹೋರಾಡುವೆವೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು, ಗಂಗಾ ಯಮುನಾ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಅವರ ಕಳೇಬರದ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಿ ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಚಿತೆಯ ಮುಂದೆ ನೆರೆದಿದ್ದ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಿ ಜನರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ನುಡಿದರು. ಚಿತೆಗೆ ಉರಿಹಚ್ಚಿದ ಬಳಿಕ ಜನರ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಹೊಳೆ ಗಂಗೆಯೊಡನೆ ಸಂಗಮವಾಯಿತು. “ ವಿಧವೆ ಗಿಂತಲೂ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಘೋರ. ವಿಧವೆಯಾದರೆ ಗಂಡನ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಪುಣ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ? ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಕಾಬನಿಗರೆದರು.

ಗಾಂಧೀ-ಇರ್ವಿನ್ ಒಪ್ಪಂದ

ಮೋತೀಲಾಲರ ಮರಣದ ತರುವಾಯ ಜನಾಹಿರಲಾಲರು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕರೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆಗ್ಗೆ ವಾಯಿಪರಾಯರಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಇರ್ವಿನ್‌ರವರೊಡನೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಂಧಾನದ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಪ್ಪಂದವೂ ಆಯಿತು. ಅದರೆ ಅದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಮಾಯಾಬಲೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣೆರಚುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಒಪ್ಪಂದದ ಕರಾರುಗಳನ್ನು ಸರಕಾರವೇ ಪಾಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ರೈತರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮೆಟ್ಟಲು ಸರಕಾರವು ಉಗ್ರೋಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಇಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಏನು

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಾಂತಿಕ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳದೆ ಯಾವ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಎರಡನೆಯ ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿಗಾಗಿ ಲಂಡನಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದರು. ಅವರು ಬರುವ ವರೆಗೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಿಂತಿರುಗುವುದರೊಳಗೆ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸರಕಾರವು ಬಂಧಿಸಿತು.

ಪುನಃ ಹೋರಾಟ

ಗಾಂಧೀಜಿ ಬೇಗನೇ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಜನಾಹಿರಲಾಲರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿಗೆ ನೆಹರು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ತಲೆಗೇರಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದ ಸೂಚ್ಯ. ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿ ಹಿಂದಿಯರೂ ಹಿಂಜರಿನವರಲ್ಲ. ಕಾಲು ಕೆದರಿ ಜಗಳ ತೆಗೆದವರು ಬ್ರಿಟಿಷರೇ. ಅದುದರಿಂದ ಬಡಿದಾಡದೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ೧೯೩೨ರಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಸರಪಾರ ಸರ್ಟೀಲ್ ನೊಂದಲಾದ ಮುಖಂಡರೂ ಸೆರೆಮನೆ ಕಂಡರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೆಲ್ಲ ಪುನಃ ರಣಕಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಸಲ ಸತಿ ನೋತಿ ಲಾಲರೂ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ನೋತಿಲಾಲರು ಅಗಲಿದ ಮೇಲೆ ಆನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರಲಿಲ್ಲ. ವಯೋವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಲಾಠೀ ಏಟು

ಸಭೆ ಮೆರವಣಿಗೆ, ಹರತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಕೂಡದೆಂದು ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಸರಕಾರದ ನೋಟೀಸು ಬಂತು. “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನ”ಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಾರಗಳಿದ್ದುವು. ಅದು ಬಂದಾಗ, ಅದರೊಳಗೆ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಲು ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನ” ಮಹತ್ವದ ಸಭೆ ಕೂಡಿಸಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಲಂಗುಸ ತೆರಳಲು ಅವಳ ಆಶೆ. ಅದಕ್ಕೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನ” ಅಲ್ಲಾಬಾದ್ ಅಸ್ಪರವರೆಗೆ ಕಾಣದಂತಹ ಸಭೆ ಕಂಡಿತು. ಸತಿ ನೋತಿಲಾಲರು ಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿ

ದ್ದರು ಜನರ ಈ ಪ್ರಚಂಡ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಯ್ಯತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ತಿಸಿದರು. ಆ ಅನಂತ ಸಭೆಯ ಮೇಲೆ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅನೇಕರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಕೂಡಾ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿರಾಶೆಯೇ ಆಯಿತು.

ಮರುದಿನ ಮಂಜಾನೆ ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಪೋಲೀಸ್ ಕಾರು ಬಂದು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಪೋಲೀಸರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಲು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸಿದ್ಧರೇ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಅಂಜುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಾಸವಬೇಕಾದ ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಚಿಂತಾತುರರಾದರು. ಅರಮನೆಯಂತಹ ಆನಂದಭವನದಲ್ಲಿ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಬಾಳುವುದು ಕಠಿಣ. ಅವರ ಅಕ್ಕ ಕೂಡಾ ಇದ್ದರು. ತಮಗೆ ಎಷ್ಟು ತೊಂದರೆಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ನುಂಗಿ ಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಅವರ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೇ ನೆಹರು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಜೇಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕಲಿತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಒಂದೇ ಬರಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಜನರಿಗೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೊಠಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವರಾಸ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನುಭವಿಸಲು ಲಖನೌ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದರು.

ಸೆರೆಮನೆಗಳು

ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಶೋಚನೀಯ ಜೀವ ಹಿಂಡುವ ಮೃತ್ಯು ಪಂಜರಗಳಂತಿದ್ದವು. ಸಂಜೆ ಐದು ಗಂಟೆಗೇ ಕೊಠಡಿಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾಕುವರು. ಆ ಮೇಲೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಮಂಜಾನೆಯೇ ಸರಿ. ಅಷ್ಟರವರೆಗೆ ವಾಚ್‌ಮನ್, ವಾರ್ಡರರ ವಕ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲೇ ಕೈದಿಗಳು ಜೀವಿಸಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಮೇಲೂ ಈ ಸ್ತ್ರೀ ವಾರ್ಡರರ ಅಧಿಕಾರ! ಆ ಸ್ತ್ರೀ ವಾರ್ಡರರಾದರೂ ಒರಟು ಜೀವಿಗಳು. ಕೊಠಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈರ್ಮಲ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾನಾ

ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹರಿದು ಒರುತಿನ್ನುವು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವು ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಉಂಟು ಅದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣುಕೃಗಳ ಗಾಬರಿ ಹೇಳತೀರದು ತಗಣೆ, ಕೂರಿ (ಜೇಲಿನ ಬಿಳಿ ಹೆಸ ಗಳ ಕಾಟವೂ ಒಹಳ. ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೂ "ನಳಸಾಕ" ನ ವಸ್ಥೆ ಮನುಷ್ಯರು ತಿನ್ನಲು ತೀರ ಆಯೋಗ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪು ಹುಳಿ ಖಾರ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೆರಸಿದ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾರೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿದ ಪದಾರ್ಥ. ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಲಾರದೆ ಸ್ವಂತ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಆಕ್ಕ-ತಂಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು ಅವರ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನಿತರ ಹುಡುಗಿಯರೂ ಸಹಕರಿಸಿದರು. ಕೆಲಸ ಹಂಚಿಕೊಂಡ. ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಅಸಂಭವವಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಾಲಿಗೆ ರುಚಿ ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ

ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳು

ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು ಇದಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀ ಕೈದಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು ಸ್ವತಃ ಬರಾಕುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಒಳ್ಳೆ ಕಳವು ಮಾಡಲಾದ ನಾನಾ ಅಪರಾಧಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರು ಸಿಕ್ಸ್ ಮನ್ಯು ಏರ್ಲಿಡ್ಡರು ಕೆಲವರಿಗಂತೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಾವಧಿ ಮುಂಜಾನೆಯಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೂ ಅವರಿಗೆ ದುಡಿತ ವಾರ್ಡರ್, ವಾಚ್ ಮನ್‌ಗಳ ದರ್ಜೆ ಬೇರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ನಾನಾ ರೋಗಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದರು ಅನನ್ಯ ಗುಣ ಪಡಿಸಲು ವೈದ್ಯಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಕರವಿರಲಿಲ್ಲ ಡಾಕ್ಟರರು ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬಂದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಂಧುಗಳ ಭಿಟ್ಟಿ, ಪ್ರತ್ಯವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಅವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಸೌಕರ್ಯಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿರೂ ಬೇಸರದಿಂದ ದಿನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಯಂತ್ರದಂತೆ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದರಿಂದ ಜೇಲಿನ ಕಠೋರ ಕಾಯಿದೆ ನಿಯಮಗಳು ಅವರ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಅಳುವುಸರಲಿಲ್ಲ ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾಲ, ಬುದ್ಧಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಂಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳು ಕ್ರಿಮಿನಲ್

ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೈದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ. ಅವರಿಗೆ ಸಾಬೂನು ಎಣ್ಣೆ, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಪುಸ್ತಕಗಳು

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುವದೆಂದರೆ ಒಂದು "ಅಶ್ವ ಮೇಧಯಾಗ" ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ. ಕೊಡುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಕೊಟ್ಟರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅರಿಸಿ, ಹಾರಿಸಿ, ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನಿತರ ಪುಸ್ತಕಗಳಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಪ್ರತಿ ಸೋಮವಾರ ಬಂದಾಗ ತಕರಾರು ಕೇಳುವುದೊಂದು ರೂಢಿ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೂ ಬಹಳ ಕೃಷ್ಣಾ "ಕೈ ಬಾಯಲ್ಲಿ" ಯಾರಿಗೂ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಿಟ್ಟಂತೂ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಅವಳಿಗೆ ವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಾದ. ವಿನಾದವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧ. ಯಾರಿಗೂ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಹಂಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ಫ್ರೆಂಚ್, ಇಟಾಲಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕಾದಂಬರಿ, ನಿಘಂಟುಗಳೂ ಬೇಕೆಂದು ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಬಂದಾಗ ತಕರಾರು ಅರ್ಜಿ ಮುಂದಿಟ್ಟಳು. ಅವಳ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪಟ್ಟಿ ಹನುಮಂತನ ಬಾಲವೇ. ಅವನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟನ ಕಣ್ಣುಗಳು ದೊಡ್ಡದಾದುವು. "ನಿಮಗೊಂದು ಲೈಬ್ರರಿಯೇ ಬೇಕು. ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದರೆ ಹಿತವಾದೀತಲ್ಲ. ಬೇಕಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು" ಎಂದು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನುಡಿದ ಅವಳ ಸ್ವತ್ಯುಕ್ತರವೂ ನಾಲಿಗೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. "ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಭಾರೀ ಒಳ್ಳೆಯದು ನಿಮಗೆ ತ್ರಾಸವಾದೀತು, ವಾಸ. ಆದರೆ ಹಗ್ಗ ಹುರಿ ಹೊಸಿದೆ. ಸುಮನೆ ಸಮಯ ಹಾಳುವಾಡಲು ನನಗೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂದಳು. ಲೈಬ್ರರಿ ಶಿರೆವ-ಮಾತಂತಿರಲಿ, ಅವಳು ಕೇಳಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಬೇಕಾಯ್ತು. "ಗಂಭೀರ" ಸಂಸ್ಕೃತೀಚನೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಅವಧಿ ಬೇಡವೇ ?

ಹಾಡು ಮತ್ತು ಕೇಣಿತ

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ಬೇಸರವಾಗುವುದು ಸಹಜ ಬಂಧು, ಮಿತ್ರರ ಸ್ನೇಹ ಸಹವಾಸಗಳಿಗಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಕಾತುರ ಪಡುವುದು. ಸತಿಪತಿ, ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಒಂದೇ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿಡುವುದು ಜೇಲಿನ ನಿಯಮವಲ್ಲ ಹೊರಗಿಡುವ ಬಂಧು ಬಳಗದವರು ಬಂದು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಲು ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವಿನ್ಮ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪತಿ ರಣಜಿತ್ ಬೇರೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಣ್ಣನೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದವಳು ತಾಯಿ, ಮಾತ್ರ, ಜವಾಹರಲಾಲ್, ರಣಜಿತ್, ವಿಜಯ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರನ್ನು ತಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಸರ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ಪರಮ ಸಂತೋಷ ಆದರೆ, ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಜೋಲು ನೋರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ತಂತಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕು. ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹಿತರೇ ಪರಮ ಮಿತ್ರರೂ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಧುಗಳೂ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಕೂಡಾ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನಿತರ ಸ್ತ್ರೀ ಕೈದಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ ಕೊಂಡರು. ಹಗಲು ಹೊತ್ತು ಬೇರೆ ಬರಾಕುಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ಇನ್ನಿತರ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಸ್ತ್ರೀ ಕೈದಿಗಳ ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನವರು. ಅನೇಕರು ಸ್ವರೂಪಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಂಗೀತವೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ಒಬ್ಬಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು ಅವಳ ಕಂಠವೂ ಬಹಳ ವೈಭವ. ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ರತಿಯಂತೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ನರ್ತನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತಜ್ಞಳಾಗಿದ್ದಳು. ಗಾಯನ ನರ್ತನಗಳಿಂದ ಜೇಲಿನ ಕಠೋರ ಜೀವನ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ವರೆಗೆ ಮಧುರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಿಡುಗಡೆ

ಒಂದು ವರುಷದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅನಂದ ಭವನದ ವರೆಗೆ ತಂದು ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು ಆದರೆ, ಅನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿತ್ತು. ಕಮಲಾಳ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಖಮಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆಂದು ಅವಳನ್ನು ಕಲಕತ್ತಾಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸ್ವರೂಪ

ರಾಣಿ ನೆಹರು ಕೂಡಾ ತೆರಳಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾಯ್ತು. ಕಲಕತ್ತಾ ನಗರದಿಂದ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾಣಲು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಆತುರ. ಅವಳ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೊನೆಯ ಮಗುವಿಗೆ ಕೇವಲ ಮೂರು ವರುಷ ಮಾತ್ರ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವನ್ನು ಅಗಲಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರುಷದ ವರೆಗೆ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪುಣೆಯ ಯೆರವಾಡಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೂಡಾ ಇದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದ ಆ ಕೃಷಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಂಗಿಯೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಳು. ಆ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮುಂಬಯಿಗೆ ತೆರಳಿದಳು.

ರಾಜಾ

ಮುಂಬಯಿಯೊಳಗಿದ್ದಾಗ ಕೃಷ್ಣಾ "ರಾಜಾ" ನನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಳು. ಒಂದು ಚಹಾ ಸತ್ಕಾರ ಕೂಟ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಂಡುದ. ಕೃಷ್ಣಾ ಆ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ "ರಾಜಾ" ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದ. ಅವನ ಕಡೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನಿತರರಿಗಿಂತ ರಾಜಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರಿದ ದೊಡ್ಡ ಸ್ತನದ ಅವನ ನಡೆನುಡಿಯೂ ಮೋಹಕ. ಆದರೆ ರಾಜಾ ಅವರೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಶಾಂತ ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೇ ಕಳೆದಿದ್ದ. ಕೃಷ್ಣಾ ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನ ವರೆಗೂ ಅವನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಳು. ಅವನ ಕೈ ಬೆರಳುಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದವು. ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಜನರ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವವರೂ ಉಂಟು. ರಾಜನ ಬೆರಳುಗಳು ಬಹಳ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ನಯನ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದವು. ಕೃಷ್ಣಾ ಸೋತಳು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಹ್ಮದಾಬಾದ್ ನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದಾಗ ಪುನಃ ಅವರಿಗೆ ರಾಜಾನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಾ ಪ್ರಣಯದುರಿಯಿಂದ ಕರಿಗಿವಳು. ತನ್ನ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ತಾನು ಅವನನ್ನು ವಧುವೆ ಯಾಗುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ

ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಗ, ಅವರ ತಾಯಿಯ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ಗುಣಮುಖರಾದಮೇಲೆ, ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣಾ ಅಕ್ಕನ ಮನವೊಲಿಸಿದಳು. ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಗಂಡನನ್ನು ವರಿಸಲು ಅವರ ಅಡ್ಡಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ “ರಾಜಾ, ರಾಜಾ, ರಾಜಾ” ಎಂದಷ್ಟೇ ಕೃಷ್ಣಾಗೂ ಗೊತ್ತು. ಅವನ ವಿಷಯ ಬೇರೇನೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರು ಮುಂಬಯಿಗೆ ತೆರಳಿ “ರಾಜಾ”ನನ್ನು ಕಂಡರು.

ರಾಜಾನೆ ಜಾತಕ

‘ರಾಜಾ’ನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಗುಣೋತ್ತಮ ಹತ್ತೀಸಿಂಗ್. ಗುಜರಾತಿ, ಗುಜರಾತದ ಅವನ ಮನೆತನವೂ ಮೊಡ್ಡದು. ಅವನ ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಶರೊಡನೆ ನೂರಾರು ವರುಷಗಳಿಂದ ಹೋರಾಡಿದವರು. ಅವನ ಅಜ್ಜ ಅಹ್ಮದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ‘ಹತ್ತೀಸಿಂಗ್’ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವರು. ಈ ಜೈನ ಗುಡಿಯ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಅಹ್ಮದಾಬಾದ್ ನಗರಕ್ಕೇ ಅದು ಮೊಡ್ಡ ಶೋಭೆ. ರಾಜಾ “ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್” ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿತವನು. ಆ ಮೇಲೆ ಬರ್ಮಿನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವನು. ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದನೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ೧೯೨೦ ರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸು ರಾಜಕಾರಣದ ಕಡೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗನಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತ ಬಂದವ. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸದಸ್ಯ. ಆ ಮೇಲೆ, ಚೀನಾ ಶುಶ್ರೂಷಾಪಥಕ, ಸ್ಪಾನಿಶ್ ಸಹಾಯಕ ಸಮಿತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಗಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಶ್ರಮಿಸಿದ ಉತ್ಸಾಹಿ ತರುಣ. ಇದನ್ನರಿತ ಜವಾಹರಲಾಲ್‌ರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಈ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ರಾಜಾನೆ ಮನೆತನದ ಆದ್ಯಂತ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತು. ಅದುದರಿಂದ ಮಾದುವೆಗೆ ಅವರು ಒಪ್ಪಿದರು. ೧೯೩೩ ನೇ ಆಕ್ಟೋಬರ್ ೨೦ ನೇ ದಿನ “ರಾಜಾ” ಅನಂದಭವನದಲ್ಲಿ “ರಾಣಿ”ಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿದ

ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಅಶೀರ್ವಾದ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮದುವೆಗೆ ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯಿ ಕಾರಣ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೈಕೂಡಾ ಅದರಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕರ ಊಹೆ. ಅದೇ ನಿಜವೂ ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಆ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಾಳ ಮದುವೆಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರದೇ ಅಶೀರ್ವಾದ ಲಗ್ನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೃಷ್ಣಾಳಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಅಶೀರ್ವಾದವನ್ನಿತ್ತರು. “...ಮದುವೆಯೆಂದರೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಲ್ಲವೇ ? ನಿನಗೂ ಈಗ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನೋಡು. ನಿನ್ನ ಆಶ, ಶಾರೀವಾಡಕ್ಕೆ ವಧುವಾಗಿ ಬಂದಳು. ಆದರೆ, ಗಂಡನನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಆದರೆ ಸ್ವರೂಪಳಂತೆ ನೀನಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ರಾಜಾನನ್ನೂ ನೀನು ನಿಮ್ಮೂರಿಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ರಾಜಾ ಗುಜರಾತಿ. ಗುಜರಾತಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಊರನ್ನು ತೊರೆದು ಬರಲಾರರು. ಅದುದರಿಂದ ನೀನು ಗುಜರಾತಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದ. ವಾಸಮಾಡಬಹುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ ನೀವು ಎಲ್ಲೇ ಇರಲಿ. ನೀವು ಸುಖಿಗಳಾಗಿರಿ ಮತ್ತು ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳಗಿಸಿರಿ. ಇದೇ ನನ್ನ ಆಶೆ ”

ಕೃಷ್ಣರಾಜ

ಮದುವೆಯಾದ ಕೃಷ್ಣಾ ಮುಂಬಯಿಗೆ ತೆರಳಿ, ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ವಾಸಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಕೃಷ್ಣ ರಾಜನನ್ನು ವಲಸಿದ ಮೇಲೆ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದಳೆಂದಳೂ ಸರಿಯೆ. ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವವರ ಜೀವ ಮತ್ತು ಜೀವನಗಳೆರಡೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಅಗಾಗ ಸೆರೆಮನೆಗಳಿಗೆ ತೆರಳಬೇಕು. ಲಾಠಿಗೆ ಎವೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಆದರಂತೆ ಪತಿವಿರಹವನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕು. ಸಂಸಾರ ಸುಖ, ಮಕ್ಕಳ ಸುಖಗಳಿಗೂ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಎರೆಯದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಕಿ ಸಲಹಿ ಬೆಳೆಸಲೂ ಅಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಕಡೆ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತು ಹದಿಮೂರು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಂಡು ಬೇಸತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ನಿಮುಖರಾದಳು.

ಕಮಲಾ ವಿಯೋಗ

ಕೃಷ್ಣಾ ಆನಂದ ಭವನದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ತೆರಳಿದರೆ, ಕಮಲಾ ಇಹಲೋಕವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿದಳು. ಅವಳ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ೧೯೩೫ ರಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹಳ ಚಿಂತಾಜನಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಜವಾಹರಲಾಲರು ಆಗಲೂ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಆದರೂ ಕಮಲಾಳನ್ನು ಸ್ವಿಜರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಗೆ ಕಳಿಸುವ ವಿರ್ವಾಡಾಯಿತು. ಆಲ್ಲೂ ಅವಳು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಏಳಲಾರದಾದಳು. ನೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜವಾಹರಲಾಲರನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದರು. ಜವಾಹರಲಾಲರು ಮರುದಿನವೇ ವಿಮಾನಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಯುರೋಪಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ೧೯೩೬ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೮ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಕಮಲಾ ಚಿರನಿವ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನಳಾದಳು.

ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ

ಜವಾಹರಲಾಲರು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಲಖನೌ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಮುಂದಿನ ವರುಷ ಫೈಜಪುರದಲ್ಲೂ ಜನಾಂಗವು ಅವರ ಕೊರಳಿಗೆ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಯ ತೆರೆ ಉಕ್ಕಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮಹಾವಿಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿತು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯ ಸದುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಲೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಿರ್ಧರಿಸಿತು. ಆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಾ ಸಂಯುಕ್ತಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಹುರಿಯಾಳಾಗಿ ನಿಂತು ಗೆದ್ದುದರಿಂದ ಅವಳಿಗೂ ಕರೆಬಂದಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಂತ್ರಿಯಾದಳು.

೬. ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿ

ದಿನಗಳೆದಂತೆ, ಜಾಗತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ ವಾಗತೊಡಗಿತು. “ ಫ್ಯಾಸಿಝಂ ”ದ ಆವತಾರವೇ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಮುಸ್ಸೋಲಿನಿಯ ಇಟಲಿ, ಹಿಟ್ಲರನ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಟೋಜೋ ಜಪಾನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಾಳದಿಂದ ಪರಿತಪಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅದನ್ನು ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಬಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಡೆ ಕಣ್ಣು ಕೈ ಕಾಲು ಚಾಚಿದುವು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಈ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೇಶಗಳು ಆಂಗ್ಲೋ-ಫ್ರೆಂಚರ ಪ್ರಭಾವ, ಅಧಿಕಾರಗಳಿಗೊಗಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ತಮ್ಮ ಒಡೆತನ ಅಥವಾ ವರ್ಚಸ್ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲು ಅವರೂ ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಫ್ಯಾಸಿಝಂ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಗಳೊಳಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಟಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದನ್ನು ಬಹುದು “ ಏಶಿಯವು ಏಶಿಯನ್ನರಿಗೆ ” ಎಂಬ ಸೊಲ್ಲು ಪಲ್ಲವಿ ಹಾಡುತ್ತ ಜಪಾನ್ ಮಂಚೂರಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕನಸುಕಂಡ ಮುಸ್ಸೋಲಿನಿ, ಅಬಿಸೀನಿಯವನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದ. ಹಿಟ್ಲರನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಂಕೋ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ತನ್ನ ಧ್ವಜ ಹಾರಿಸಿದ. ವರ್ಸಾಯಿ ಒಪ್ಪಂದದನ್ವಯ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಹರಿದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಾರ್ ಮತ್ತು ರಾಯಿನ್‌ಲಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಹಿಟ್ಲರ್ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕೀಕರಣ ಸಾಧಿಸಲೆತ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಸಂಚು ಹೊಂಚುಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ‘ ಸುಡೆಟನ್‌ಲಂಡ್ ’ ಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಿ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದ ಈರೀತಿ, ಸಶ್ತ್ರವು ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಏಶಿಯಾಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು ಕವಿಯ ತೊಡಗಿದುವು.

ಕಾವು ಏರಿತು

ಅಂತರ್ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಭಾರತದ ಗೇಶಾಭಿಮಾನಿ ಜನರಲ್ಲೂ ಹೋರಾಟದ ಕಾವು ಏರಿತೊಡಗಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

ಪ್ರಿಯ ಜನ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಭೆ, ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ, ಅಬಿಸೀನಿಯ ಚೀನ, ಸ್ಪೇನ್‌ಗಳ ಜನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಜನತೆಗೆ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿತು. ಚೀನದ ಗಾಯಾಳುಗಳ ಆರೈಕೆಗಾಗಿ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಪಥಕವನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಚೀನಾ, ಸ್ಪೇಯಿನ್, ಅಬಿಸೀನಿಯಾ ದೇಶಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ ಪಾಶವೀ ಶಕ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೂಡಿದ ಸಮರದ ವಾರ್ತೆಗಳು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲೂ ರಣಕತೂಹಲವನ್ನು ಕೆದರಿದುವು. “ಹೋರಾಟ” ಎಂಬ ಕೂಗು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೇಳಲಾರಂಭಿಸಿತು ಭಾರತವನ್ನು ಸಂತ್ಯೆಸದೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಘಟನೆ

ಭಾರತವನ್ನು ಸಂತ್ಯೆಸಲು ಬ್ರಿಟಿಶರು ೧೯೩೫ ನೇ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ದೇಶದ ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಈ “ಹೋಸ ಘಟನೆ”ಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೇತರ ಮುಖಂಡರು ಚರ್ಚೆ ಕೂಡಾ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅದರನ್ವಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವು ದೊರೆವಂತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂತಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ “ಫೆಡರಲ್” ಸರಕಾರವನ್ನು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಅದರ ಆಶಯ. ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ, ಅಂತಹ ಫೆಡರಲ್ ಸರಕಾರವು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಕೈಯೊಂಬೆಯಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ತಮ್ಮ ಒಡೆತನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಕುಹಕೋಪಾಯವನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿತು. ಅದರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಜನತಾ ಬೆಂಬಲವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಮುಖಂಡರ ಆಶೆ. ಆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲೂ ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆ ರೀತಿ ಕೂಡಾ ಫೆಡರಲ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಲು ಅವರು ಬಯಸಿದರು.

೧೯೩೬ ರರ ಮಹಾಚುನಾವಣೆ

೧೯೩೬ ರರ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಯು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುಖಂಡರು ಉನ್ನೇದ್ವಾರರಾಗಿ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ

ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಜನಾಹಿರ
ಲಾಲರಿಗಂತೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಸಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು
ಅರ್ಧಲಕ್ಷ ಮೈಲುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದರು. ವಿನಾಯ, ರೇಲ್ವೆ, ಲಾರಿ, ಮೋಟಾರು
ಕಾರು, ಕುದುರೆ ಕೋಚು, ಕುದುರೆ, ಎತ್ತಿನಗಾಡಿ, ಸೈಕಲ್, ಒಂಟೆ, ಆನೆ,
ಹಡಗ, ದೋಣಿ, ಲಾಂಚ್ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿ
ಸಿದರು. ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಧ್ವನಿವಾಹಕ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅವರು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು
ದಿನಂಪ್ರತಿ ೧೨ ಭಾಷಣಗಳಾದರೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು ಒಂನೊಂದು ಕಡೆ ಲಕ್ಷ
ಗಟ್ಟಲೆ ಜನ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು
ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಗಳಲ್ಲೇ ಗುಂವುಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಜನರು ಆಶಾ
ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರ ಕಡೆ ನೋಡಿದರು. ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಹೃದಯಗಳು
ಭಾರತದ ಸ್ವಾಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದುವು ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ವರದ ಹಸ್ತ
ಗಳು ಹೊಮ್ಮಳಿಗರೆದು ಹರಸಿದುವು. ಅಸೇತು ಹಿಮಾಚಲದ ವರೆಗೆ ಅಂದು
ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ಸಾಹದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟ.

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿಜಯ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಾ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾನಪುರದ ಬಿಲ
ಹಾರ ಮತದಾರ ಸಂಘದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹುರಿಯಾಳಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು.
ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮತದಾರ ಸಂಖ್ಯೆ ೩೮ ಸಾವಿರ. ಅವಳ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯಾಗಿ
ಶ್ರೀವಾಸ್ತವರ ಹೆಂಡತಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀವಾಸ್ತವರು ಆಗ ಆ ಪ್ರಾಂತದ
ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂತ್ರಿ. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಸರಕಾರದ ಬೆಂಬಲ ಕೂಡಾ ಶ್ರೀವಾಸ್ತವರ
ಹೆಂಡತಿಗಿದ್ದಿತೆಂದೆನಬಹುದು ಹೀಗಾಗಿ ಚುನಾವಣೆ ಬಹಳ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ
ದ್ವಿತು ಮತದಾರರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಾ ಪ್ರಾಂತ
ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿದಳು. ಸಭೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ಭಾಷಣಗಳು ದಿನನಿತ್ಯದ
ಘಟನೆಗಳಾದುವು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಉತ್ಸಾಹ ಎದ್ದು
ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರವೇ ಸರಿ. ಅದುದ
ದಂದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಾಸ್ತವರ ಹೆಂಡತಿಗಿಂತ ಒಂದು ಸಾವಿರ
ಹೆಚ್ಚು ಮತಗಳು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬಿದ್ದು, ವಿಜಯ ಲಭಿಸಿತು.

ಪಂಡಿತ ಪಂತರ ತಂತಿ

ಚುನಾವಣೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ, ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಪಂಡಿತ ಗೋವಿಂದ ವಲ್ಲಭ ಪಂತರನ್ನು ಆರಿಸಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಪಂತರು ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ತಂತಿ ಕಳಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮೊದಲು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮ್ಮತಿಸದಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಳು. ಮಂತ್ರಿ ಪದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಅರ್ಹಳೇ ಸರಿ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವಳದು ಶಿಸ್ತಿನ ಜೀವನ. ಎಂದೂ ಖುದ್ರೇಕಳಾಗಿ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸಭ್ಯಳಂತೆ ವರ್ತಿಸಲಾರಳು. ಹೊಸರಳ ಶಿಸ್ತಿನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಾಗ ಬಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ೧೯೩೭ನೇ ಜುಲಾಯ ತಿಂಗಳ ೨೯ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಖಾತೆಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದಳು.

ಸ್ವರೂಪ ರಾಣಿ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ವರೆಗೆ ಸೆರೆಮನೆಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಮುಚ್ಚಿದುವು. ಆನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿರುವ ಅವಕಾಶ ಜನಾಹಿರಲಾಲರಿಗೆ ಮೊರೆತಿದ್ದಿತು. ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಇನ್ನಿತರ ಬಂಧು ಬಳಗದವರೂ ಕೂಡಿದ್ದರು. ರಣಜಿತ್, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಮಕ್ಕಳು ಮರಿ, ಕೃಷ್ಣಾ ಬಂದು ಮನೆ ತುಂಬಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು. ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ನೆಹರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆದರು. ಊಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೂ ರಾತ್ರಿ ಮಾತು ನಡೆಯಿತು. ಲಖನೌ ನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಾಯಿಯನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡಲು ತೆರಳಿದಾಗ ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ಆಲಿಂಗಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಅದರ ಒಮ್ಮೆಯೇ ಹೆಜ್ಜೆ ತಪ್ಪಿತು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಕಳಗೆ ಉರುಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಾಕಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದ ಡಾಕ್ಟರರೂ ನಿರಾಶೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು ಒಂದೆರಡು ತಾಸುಗಳೊಳಗೆ

ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ಇಹಲೋಕದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಾಗುವ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ವರೂಪರಾಣಿಯ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿ ಕಣ್ಣಿವೆಗಳ ನ್ನಿಕ್ಕದೆ ಕುಳಿತರು. ಈ ರೀತಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಯೇ ಮರಣ ಬರುವುದನ್ನು ಜವಾಹರಲಾಲರೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಜಾನೆ ಐದು ಗಂಟೆಗೆ ಸ್ವರೂಪರಾಣಿಯ ಪ್ರಾಣ ಹಾರಿ ಹೋಯಿತು

ಇಚ್ಛಾ ಮರಣಿ ಅಕ್ಕ

ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ಅಗಲಿ ಹೋದಾಗ, ಅವರ ಅಕ್ಕ ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮ ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರಣದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮ ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಕ ಜೀವಂತವಿರುವಾಗ ತಂಗಿಗೆ ಮರಣ ಬಂದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ! ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಕೊನೆಗೆ ಆಘಾತವಾದ ಭಾವ ಅವರಲ್ಲಾದಯಿಸಿತು. ಕೈ ಕಾಲುಗಳೆಲ್ಲ ತಣ್ಣಗಾದುವು. ಆದರೆ ಹಿರಿಯರಾದ ತಾವೇ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ದುಃಖವಾಗುವುದೆಂದು ಅವರು ಉಹಿಸಿ ಕಣ್ಣೀರನ್ನೂ ನುಂಗಿಕೊಂಡರು. ಸ್ವರೂಪ ರಾಣಿಯ ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರೆಗೆ ತಾವೇ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಆನಂದ ಭವನದ ವೆರಂಡಾದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸ್ಮಶಾನ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಆ ಮೆರವಣಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾದ ಮೇಲೆ ಒಳಗೆ ಬಂದರು. “ಸ್ವರೂಪ ಹೊರಟು ಹೋದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಬದುಕಿರುವುದಾದರೂ ಏತಕ್ಕೆ? ನಾನೂ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ನಟಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾಯಿಯ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜವಾಹರಲಾಲರು ಮರಳಿದಾಗ ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಮೈ ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜವಾಹರಲಾಲರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕರೆಸಿದರು. ಡಾಕ್ಟರರಿಗೂ ಗಾಬರಿ. ಅವರು ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮೋರೆ ಚಿಕ್ಕದು ಮಾಡಿದರು. ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮ ಕೂಡಾ ಬದುಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಐದು ಗಂಟೆಗೆ ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮ ಕೂಡಾ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. ಸ್ವರೂಪರಾಣಿ ನೆಹರು ಅಗಲಿದ ೨೪ ತಾಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮರಣದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ೨೪ ತಾಸುಗಳ ಮೊದಲು ಅವರು ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿದ್ದರು. ಯಾವ ರೋಗವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೀಬಿ ಅಮ್ಮದೊಡ್ಡ ಸಾಧು ಇರಬೇಕೆಂದು ಜನ

ಅವರ ಚಿತೆಗೆ ನಮಸ್ಕರ ಮಾಡಿದರು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಸನ್ಯಾಸಿಯೆ ಸನ್ಯಾಸಿ ಜೀವನವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಂತೆ ಇಚ್ಛಾಮರಣಿಯಾದರು.

ಸರಕಾರೀ ಕಚೇರಿ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಧೋರಣದ ಮಾತು ಒತ್ತಟ್ಟಿ ಗಿರಲಿ ಸರಕಾರೀ ಕಚೇರಿಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಸರಕಾರೀ ಕಚೇರಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಬೋಳು ಗೋಡೆಗಳು, ಅಸಂಖ್ಯ ಕುರ್ಚಿ ಮೇಜುಗಳು, ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ರಿಕಾರ್ಡ್‌ಗಳ ಫೈಲುಗಳು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಧೃತಿಗೆಡಿಸದೇ ಇರಲಾರವು. ಅದರಿಂದ ಬೇಸರ ಬರುವುದೇ ನಿಶ್ಚಯ. ಬೇಸರ ವಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು? ಅದುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕಚೇರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಸಾಧಿಸಿದಳು. ನೆಲಕ್ಕೊಂದು ಹಸುರು ಜಮಖಾನೆ ಬಂತು. ಮನೆಯಿಂದ “ಕರ್ಪನ್ಸ್” ತಂದು ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸಿದಳು. ಗುಲಾಬಿ ಹೂಗಳನ್ನಿಡಲು ಒಂದು ಪಾತಾಲಿಯನ್ನು ತರಿಸಿದಳು. ಆ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದೇ “ಫೈಲು”ಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ “ಕಾಟಿ”

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅವಳ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ತನಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ “ಕಾಟಿ”ವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಅದೊಂದು “ಪಿಡುಗು” ಎಂದು ನಗೆಮಾತು ಅಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಳಗಳಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸರ್ವತರ್ಯಾಮಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲೂ ಹಿಂಜರಿಯುವದಿಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪುಖಾರ ಹಚ್ಚಿ ಹಿಮಾಲಯದಷ್ಟು ಬೆಳಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವರು. ಒಮ್ಮೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. “ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಗೊಡ್ಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಬಗ್ಗಬಾರದು ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ

ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಬಾದರೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಬೇಕು " ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ನುಡಿದಳು. " ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ಹಕ್ಕಿಗೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲ " ಎಂದು ಮರುದಿನದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದರು " ಶಾರೀಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೇಕು " ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯೋಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನಂತೆ. "ಅದ, ಅವಶ್ಯವೆಂದು ನನ್ನ ಮತ. ಆದರೆ ಹಿಂದೀ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಒಳ್ಳೆಯದು " ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಉತ್ತರ ವಿತ್ತಳು. " ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಶೀರ್ಷಾಸನ ಹಾಕಿ ಆಮೇಲೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾಳೆ " ಎಂದು ಅವನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂದು, " ರಣಜಿತ್ ಸಂಡಿತರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಮೇಲೆ ಲಗ್ನವಾದಿರಾ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಅವಳು ಲಗ್ನವಾಗಿ ಹತ್ತುವರುಷಗಳ ತರುವಾಯ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದ್ದಳು. ಆ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರೂ ಆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಅದನ್ನು ಮರೆಸಿ, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ-ರಣಜಿತ್ ರವರ ಪ್ರೇಮ ವಿವಾಹದ ಬಗ್ಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟುಕತೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಬರೆದ.

ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಕರ್ಯ ಅಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿದ್ದುದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲೇ. ಅದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅನಾನುಕೂಲವೇ ಬಹಳ. ಈ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಸುಲಭಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಹಣಬೇಕು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳರವರು ಅಂತಹ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದೂ ಆಸಕ್ತಿ. ಆದುವರಿಂದ ಅಲ್ಪ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರೆವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಯಾರಿಸಿದಳು. ಅದರನ್ವಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ೩೦೦ ಗ್ರಾಮ ಔಷಧಾಲಯಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತ್ತು. ಆಯುರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಯುನಾನಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೇ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ

ಸದಸ್ಯರು ಈ ದೇಶೀ ವೈಯಕ್ತಿಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ಅವಳು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದಾದಿಯರ ತಂಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಮಲೇರಿಯಾ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದಳು. ಕುಡಿದ ನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದಳು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದಳು. ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಮಸೂದೆಯೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣ ರೂಪಗೊಂಡುದಾದೇನೋ ನಿಜವೇ. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ನಾಗರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಜನರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಹೋರಾತ್ರಿ ದಕ್ಷರಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಅದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕಾರದಿಂದ ಅಷ್ಟು ಹಿತವೊದಗಲಿಲ್ಲ. ಹಳೇ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಯಂತ್ರಕ್ಕೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ತಮ್ಮ ಹೆಗಲುಕೊಟ್ಟು ಎಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಗವರ್ನರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಸರಕಾರೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಿದ್ದರು. ಒಂದೆರಡು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳಿಗೂ ಗವರ್ನರಿಗೂ ತಿಕ್ಕಾಟಿಗಳೂ ಉಂಟಾದುವು ಈ ಎಲ್ಲ ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು ಅದರಿಂದ ಜನತೆ ಅಸಮಾಧಾನ ತಾಳಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುರಿದೊಗೆಯಲು ಜನ ಕಾತುರಾದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಸವಾಲು

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಜನರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದುದೂ

ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಬಾದರೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಬೇಕು ” ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ನುಡಿದಳು. “ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ಹಕ್ಕಿಗೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲ ” ಎಂದು ಮರುದಿನದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದರು “ ಶಾರೀಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೇಕು ” ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯೋಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನಂತೆ. “ಅದು, ಅವಶ್ಯವೆಂದು ನನ್ನ ಮತ. ಆದರೆ ಹಿಂದೀ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಒಳ್ಳೆಯದು ” ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಉತ್ತರ ವಿತ್ತಳು. “ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಶೀರ್ಷಾಸನ ಹಾಕಿ ಆಮೇಲೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾಳೆ ” ಎಂದು ಅವನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂದು, “ ರಣಜಿತ್ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಮೇಲೆ ಲಗ್ನವಾದಿರಾ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಅವಳು ಲಗ್ನವಾಗಿ ಹತ್ತುವರುಷಗಳ ತರುವಾಯ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದ್ದಳು. ಆ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರೂ ಆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಅದನ್ನು ಮರೆಸಿ, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ-ರಣಜಿತ್ ರವರ ಪ್ರೇಮ ವಿವಾಹದ ಬಗ್ಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟುಕತೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಬರೆದ.

ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಕರ್ಯ ಅಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕರವಿರಲಿಲ್ಲ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿದ್ದುದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲೇ ಅದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅನಾನುಕೂಲವೇ ಬಹಳ ಈ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಸುಲಭಕಾರ್ಯವಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಹಣಬೇಕು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಆಳರವರು ಅಂತಹ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದೂ ಅಸಾಧ್ಯ. ಅದು ಪರಿಂದ ಅಲ್ಪ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರೆಯಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಯಾರಿಸಿದಳು. ಅದರನ್ವಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ೩೦೦ ಗ್ರಾಮ ಔಷಧಾಲಯಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಯುನಾನಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ

ಸದಸ್ಯರು ಈ ದೇಶೀ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ಅವಳು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದಾದಿಯರ ತಂಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಮಲೇರಿಯಾ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದಳು. ಕುಡಿನ ನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದಳು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳು ಹೊತ್ತಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದಳು. ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ಮಸೂದೆಯೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದಯಿಸಿದುವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣ ರೂಪಗೊಂಡುದುದೇನೋ ನಿಜವೇ. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ನಾಗರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಜನರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಹೋರಾತ್ರಿ ದಕ್ಷರಾಗಿ ದುಡಿದರು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಅದು ನಿಜ, ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕಾರದಿಂದ ಅಷ್ಟು ಹಿತವೊದಗಲಿಲ್ಲ. ಹಳೇ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಯಂತ್ರಕ್ಕೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರು ತಮ್ಮ ಹೆಗಲುಕೊಟ್ಟು ಎಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಗವರ್ನರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಸರಕಾರೀ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಿದ್ದರು. ಒಂದೆರಡು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳಿಗೂ ಗವರ್ನರಿಗೂ ತಿಕ್ಕಾಟಗಳೂ ಉಂಟಾದುವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅನಾನುಕೂಲತೆಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಅದರಿಂದ ಜನತೆ ಅಸಮಾಧಾನ ತಾಳಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುರಿದೊಗೆಯಲು ಜನ ಕಾತುರಾದರು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಸವಾಲು

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಜನರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದುದೂ

ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಡಳಿತೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಂದಗಾಮಿ ಮತ್ತು ಪುರೋಗಾಮಿಗಳೆಂಬ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಕೂಡಾ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಶ್ರೀ ಸುಭಾಷ ಬೋಸರು ಪುರೋಗಾಮಿಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಯತ್ನ ಕೂಡಾ ನಡೆಸಿದರು, ಜನಾಹರಲಾಲರೂ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕಾರದಿಂದಾಸೆ ಹಾನಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕುನಿದ. ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬೇಡವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು “ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹಳೇ ಪದ್ಧತಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ಅದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ತನ್ನ ಸೇವಾತ್ಮಕಗಳಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾವು ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ” ಎಂದು ಜನಾಹರಲಾಲರು ಬರೆದರು. ಇದರಂತೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಮುಖಂಡರು ತಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡರು ಜನರಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಅದೇ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪುರೋಗಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದಾದೇ ಅದಕ್ಕೆ ದಿವ್ಯ ಉದಾಹರಣೆ ಅದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಯಾವ ಕಡೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ ಯೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯ್ತು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾದುದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸಿತು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಶಾಸನಸಭೆಗಳ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಿಂದುಸ್ತಾನವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಯುದ್ಧ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿದರು ಹಿಂದೀ ಜನತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದುದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗೌರವದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೂಡಾ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದಿತೆನ್ನಬಹುದು ತಮ್ಮ ಯುದ್ಧ ಉಸ್ತೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡಾ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕಾಂವೆತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ “ಫ್ಯಾಸಿಷ್ಯಂ”ನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಅದಿಯಿಂದಲೂ ಖಂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಧೋರಣವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ

ಸಲು ತಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. "ನಾರ್ಕಿಸಂ"ದ ವಿರುದ್ಧ ಕತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷಿನ ನಿಲುವೆಯೇನು? ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದದ ಧೋರಣಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದೇ? ಫ್ಯಾಸಿಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಇಂಪೀರಿಯಲಿಸಂ (ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ)ಗಳೆರಡು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಇಬ್ಬುಡಗಳಲ್ಲವೇ? ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಎರೆದ ವಿನಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಜನಧನ ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಅದುದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಧೋರಣವೇನು? ಎಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸವಾಲು ಹಾಕಿತು.

ರಾಜೀನಾಮೆ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಈ ಸವಾಲಿನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಯಿತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಹಿತಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಅಸಮ್ಮತಿ. ಭಾರತದ ಮೇಲಿನ ತಮ್ಮ ಒಡೆತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದಂತೂ ಅಶಕ್ಯ ಮಾತು. ಅದನ್ನು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಚರ್ಚಿಲ್ಲರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಸಿವೆಯ ನೀರನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದರು ಉದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಘನ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಜಿಸಿತು. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗವರ್ನರರಾಜ್ಯ, ಮಿಲಿಟರಿ ಆಡಳಿತ, ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಯುದ್ಧದ ಗತಿಸ್ಥಿತಿ

ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಜಾಗತಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೆಲ್ಲಾ ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು. ರಷಿಯಾ-ಜರ್ಮನಿ ಅನಾಕ್ರಮಣ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಿದ್ದರೆ ಪೋಲಂಡಿನ ನಿರ್ನಾಮದಿಂದಲೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತವಾದುವು ಹಾಲೆಂಡ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಲೆಕ್ಸಂ ಬರ್ಗ್‌ಗಳೂ ಬಹು ಬೇಗನೆ ನಾರ್ವಿ ಪದತಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೋದವು. ವಿಶೇಷ ಬಡಿದಾಟವಿಲ್ಲದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಕೂಡಾ ಶರಣು ಬಂದಿತು 'ಡಂಕರ್ಕ್'ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷಿಗೆ ಕೂಡಾ ಮಹತ್ವದ ಸೋಲಾದಗಿತೆಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಹಿಟ್ಲರಿನ ಮೊದಲಿನ ಏಟಿಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳು ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋದುವು

ಹಿಟ್ಟರನಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರವಿವೆಯೆಂದು ಅವರು ಅರಿಯದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮಹಾಪರಾಧ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಿಟ್ಟರನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ನೈತಿಕ ಬಲವೂ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ತಾವು ಪರರಿಗೆಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯದ ಪರಿಮಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಲು ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಲ್ಲ. ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋಗುವ ಮನುಷ್ಯನು ಹಸುರು ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಕೈಯೊಡ್ಡುವಂತೆ ಅಂತಹ ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ವಸಾಹತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು.

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ

ಬ್ರಿಟನ್ ಮಾಡಿದ್ದ ತಪ್ಪನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಇಚ್ಛೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವರ ಅಶಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ತೊಡಕನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಬಯಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಲ್ಲಿ ಎಳೆಸ್ಟಾ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಈ ಉದಾತ್ತ ಮನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅನೇಕರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿಸಿ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಲು ಅನುವ.ತಿ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ್ ಕೂಡಾ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದಳು.

ರಾಜಾಜಿ ಯೋಜನೆ

ಈ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜನರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಬೇಸತ್ತರು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಗ್ರವಾದ ಹೋರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ಚಡಪಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ತಾಳಿತು. ಸರಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಳೊಳಗೆ ಉಗ್ರ ಬಡಿದಾಟವಾಗುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಕಂಡು ಬಂದುವು. ಈ ಹೋರಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಾಜಿಯವರು ಹೊಸ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು ಅದರನ್ವಯ, ಕೇಂದ್ರ

ದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಸ್ಥಾಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಆ ಸರಕಾರ, ಕೇಂದ್ರ ಶಾಸನ ಸಭೆಗೆ ಹೊಣೆಗಾರ ವಿರತಕ್ಕುದು ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಯುದ್ಧ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದು. ರಾಜಾಜಿ ಯೋಜನೆಯ ಅಶಯವಿದು. ಈ ಯೋಜನೆ ಗಾಂಧೀ ವಿಚಾರ ದೋಹನಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸಾ ಧೋರಣಕ್ಕೂ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯುದ್ಧ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುವುದೆಂದರೆ, ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘನ ಅದರ್ಶಕ್ಕೆ ಅದು ಸರಿಹೊಗುವಂತಹುದಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಬಡಿದಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಲನಲವಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೈಬಿಟ್ಟು, ರಾಜಾಜಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಅದರೆ, ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಚರ್ಚಿಲ್ಲರು ಭಾರತದ ಸ್ನೇಹ ಹಸ್ತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. . ಹೋರಾಟ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

೨. ಹೋರಾಟ

ಬ್ರಿಟನ್ ನಾರ್ಥಿಸಂ ಮತ್ತು ಫ್ಯಾಸಿಷಿಯಂಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಭಾರತವು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಇಂಪೀರಿಯಲಿಸಂ (ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ)ದೊಡನೆ ಕಾದಾಡುತ್ತಿತ್ತು ಆದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಈ ನಿಲುವು ಆಳುವ ಮಹಾನುಭಾವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬೇಕೆಂದೇ ಅವರು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಬಗ್ಗೆ ಅಪಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಟ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಸೋಲಿನಿಗಳೊಡನೆ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದು ಹಬ್ಬಿಸಿದ ಸುದ್ದಿ ಅಂತಹ ಅಪಪ್ರಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಲೇಖನ, ಭಾಷಣ, ಘೋರಣ. ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಅದರ್ಶಗಳನ್ನರಿತವರಿಗೆ ಇದು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಖಚಿತವಾಗದೇ ಇರಲಾರದು. ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದಲೂ ಅವರು ಫ್ಯಾಸಿಷಿಯಂನಿಂದ ಎಂತಹ ಗಂಡಾಂತರ ಬರಲಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದರು ರ್ನಿಗಿರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಮಂಚೂರಿಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಅವರು ಬೊಟ್ಟುಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು ಅಬಿಸಿನಿಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಕೂಗು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಯಿತು. ಸ್ವೇನಿನ ಅಂತಃ ಕಲಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವರು ಬೇ ವಾದ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಜವಾಹರಲಾಲರು ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದರೇನೇನಿಜ. ಆದರೆ, ಅವರು ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್‌ಗಳ ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಮನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯವರಿರಲಿಲ್ಲ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲು ಮುಸ್ಸೋಲಿನಿ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ನೆಹರು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಲಂಕ ಹಚ್ಚಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯತ್ನಿಸಿದುದು ಅವರ ಅಜ್ಞಾನದ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಜವಾಹರಲಾಲರು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವರ ಮೇಲಿನ ಅರೋಪಗಳು ಕೇಳಬಹುದುವು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿರಲಿ ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಆ ಅಧಾರವಿಲ್ಲದ ಸುಳ್ಳಿನಕಂಠೆಯನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿದಳು.

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಕೂಲಿಕಾರರು

ಜನಾಹರಲಾಲರ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಲಂಕ ತರಲು ಮಾಡಿದ ಈ ಯತ್ನ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಏನು ? ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ನಿಜಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆ ದರ್ಶನಗಳ ನಿಜಜ್ಞಾನ ಎರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಭಾರತದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವೇ ಕಡಿಮೆ. ಯುದ್ಧ ಪ್ರಯತ್ನ ಯುದ್ಧದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಕಡೆ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಲಕ್ಷ ಹೆಚ್ಚು; ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಯಿದ್ದುದು ನಿಜ. ಆದರೆ, ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷವು ಚರ್ಚಿಲ್ಲರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಳದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿತ್ತು. ಕೂಲಿಕಾರ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ಲೈಟ್ಲಿ, ಬೆವಿನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳದಲ್ಲೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಚರ್ಚಿಲ್ಲರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಭೈರೃ ಆಗ ಅವರಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಕೆಲವು ಸಹೃದಯರಾದ ಬ್ರಿಟಿಶರೂ ನೊಂದುಕೊಂಡರು. ಕೂಲಿಕಾರ ಮುಖಂಡರು ಪ್ರಜಾಪ್ರತೀಕ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಸಮಾನತೆಗಳ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡಲಿತ್ತಿಸಿದಾಗ, “ ಭಾರತದ ಸವಾಲಿಗೆ ನಿಮ ಉತ್ತರ ವೇನು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಜನತೆ ಕೇಳಲಾರಂಬಿಸಿದರು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಪವೇ ಪವೇ ಆ ರೀತಿ ಕೇಣಕುತ್ತಿದ್ದರು ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಕೂಲಿಕಾರ ಮುಖಂಡರ ಮೋರೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಾರದೆ ಸಭೆಗಳಿಂದ ಎದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಲೈಟ್ಲಿಯವರು ಅರ್ಧದಲ್ಲೇ ಸಭಾತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಹೋದರೆಂದು ಇಂದಿರಾ ನೆಹರು ವರ್ಣಿಸಿರುವಳು ಯುದ್ಧ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದ ಇಂದಿರಾ ನೆಹರು ಈ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದಳು ಚಿಯಾಂಗ್ ದಂಪತಿಗಳ ಆಗಮನ

೧೯೪೨ ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಿಯಾಂಗ್ ದಂಪತಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಚಿಯಾಂಗ್ ದಂಪತಿಗಳು ನೆಹರು ಮನೆತನದ ನಿಕಟ

ಮಿತ್ರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಜವಾಹರಲಾಲ ನೆಹರೂವರು ಚೀನವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಜಪಾನರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನಿಯರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳೊಳಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದ ತೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ, ಆ ಸ್ನೇಹ ಇಂದು ನಿನ್ನೆಯದೂ ಅಲ್ಲ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಆಕ್ರಮಣಶೀಲ ದಬ್ಬುಳಿಕೆ ಕೈಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಸಂವೇಶಬೀರಲು ಚೀನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ ಬುದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಚೀನಿಯರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಬಾಳಿದರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಧಾರ್ಮಿಕ ಮಿಶ್ರನರಿಗಳಂತೆ ಬುದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಲವಲೇಷವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಡಿದು ಸೈನಿಕರೂ ತೆರಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಚೀನಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಭಾರತದಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಗೌರವ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚಿಯಾಂಗ್ ದಂಪತಿಗಳು ಅದೇ ತಮ್ಮ ಭಾವ, ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನ ರ್ಪಿಸಿದರು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಪರಿಸತ್ತಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸತಿ ಚಿಯಾಂಗರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು.

ಇಂದಿರೆಯ ಮದುವೆ

೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ನೆಹರು ಮನೆತನ ಸಂತೋಷಪಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆಯೂ ನಡೆಯಿತು ಜವಾಹರಲಾಲರ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ ಇಂದಿರಾಳ ಮದುವೆಯು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ವರ ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿಯರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದ್ದರು. ಸ್ನೇಹಿನ ಅಂತಃಕಲಹದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿ ಕೂಡಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ವರೆಗಿದ್ದರು. ನೆಹರು ಮನೆತನದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರೂ ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿಯವರ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿ ಕೂಡಾ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ನೇಹ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂದಿರಾ ನೆಹರು ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದುದು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆರಳಿದ ಬಳಿಕ ಈ ಮದುವೆಯು ಸುದ್ದಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಜವಾ

ಹರಲಾಲರೂ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. “ಮದುವೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಯೋಗ್ಯ ಸಲಹೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ, ವಧಾವರರನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕು ಅವರದೇ. ಜೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಆ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಕೂಡದು ಇಂದಿರಾ ಮತ್ತು ಫಿರೋಜ್ ಮದುವೆಯಾಗಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಶೀರ್ವಾದಗಳು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕೂಡಾ ಹರಸಿದ್ದಾರೆ ಫಿರೋಜ್ ಗಾಂಧಿ ಪಾರ್ಸಿ ಇಂದಿರಾ ಯಾರನ್ನೇ ಅರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ ಉಚ್ಚ ತತ್ವ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಗೊಂಡಿರುವ ನಾನು ಅನ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿಯಲಾರೆ ” ಎಂದು ಜವಾಹರಲಾಲರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ವೇಳೆ ಆನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವವೂ ನೆರವೇರಿತು ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದ ಒಂದುಗೂಡದ ನೆಹರು ಸಹೋದರ ಸಹೋದರಿಯರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ, ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರು ಆನಂದ ಭವನದ ಮೈಭವವು ಕರಗಿದ್ದರೂ ಆ ಭವ್ಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ನಲಿಯುವದೂ ಒಂದು ಭಾಗ್ಯವೇ ಹಿಂದಿನ ಸವಿಸ್ಮರಣೆಗಳೇ ಜೀವನವನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸಲು ಸಾಕು.

“ ಚಲೇ ಜಾವ್ ” ಚಳವಳಿ

ಸುಖ ಸಂತೋಷ ಸದಾಕಾಲವಿಲ್ಲ. ಸುಖದ ನೆರಳು ದುಃಖ ಸುಖ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು ಗಾಂಧೀಜಿ “ ಚಲೇ ಜಾವ್ ” ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಶರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಸಹನೆಗೆಟ್ಟ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಬಹಿರಂಗ “ಅಹಿಂಸಾ ತ್ಯಕ್ತ ಬಂಡಾಯ”ವನ್ನೇ ಹೂಡಲು ಕಹಳೆ ಮೊಳಗಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶರು ಭಾರತದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೊಲಗಬೇಕೆಂದೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಬೇಡಿಕೆ. ೧೯೪೨ರ “ ಚಲೇಜಾವ್ ” ಗೊತ್ತುವಳಿಯ ಆಶಯ ಅದೇ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ “ ಮಾಡಿಂ ಇಲ್ಲವೇ ಮಡಿಯಿರಿ ” ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೊಟ್ಟರು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಕೂಡಲೇ ಬ್ರಿಟಿಶ್

ಸರಕಾರವು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನೂ ಇನ್ನಿತರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ಅಜ್ಞಾತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೊಯ್ದಿತು. ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಬಂಡಾಯವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಿಳಿದರು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮುಖಂಡರು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಮಿಲಿಟರಿ ಮತ್ತು ಪೊಲೀಸ್ ರಾಜ್ಯವೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಈ “ಆವ್ತಾನ”ವನ್ನು ಜನಾಂಗವು ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಜನ ಕಂಗೆಟ್ಟಿತು. ನಿರಾಶಿಸಿಟ್ಟಿತೆಂದರೂ ಸರಿಯೇ. ಮುಖಂಡರ ಬಂಧನದಿಂದ ಕೂಡಾ ಜನರು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದರು. ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರ ಅವತಾರವನ್ನೇ ಧರಿಸಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನ ರೇಲ್ವೆ ಹಳಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದರು. ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕಡಿದೊಗೆದರು. ಪೊಲೀಸ್ ಕಚೇರಿಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವು. ಜನರಮೇಲೆ ಲಾಠಿಚಾರ್ಜ್, ಗೋಳಿಬಾರ್ ದಿನನಿತ್ಯದ ಘಟನೆಗಳಾದವು. ಆದರೂ ಅದರಿಂದ ಜನರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯಲು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಪೊಲೀಸರು

ಅಗಸ್ಟ ೧೨ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಎರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಪೊಲೀಸರ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಡೆಯೇ ಅನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ಅಗ ತಾನೇ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಜೋಂಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಸಿಗೆಗೆ ತೆರಳುವಾಗಲೇ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದೇದಿನ ಸಂಜೆ ವಿವಾಹಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಂಡುಗಳ ಮಳೆಗರೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಬೇಗನೇ ನಿದ್ರೆಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆ. ಪೊಲೀಸರು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳೂ ಕಣ್ಣುರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎದ್ದವು. ತಾಯಿಯ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳೇ ಕಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಚಿಕ್ಕ ಮಗು ರೀತಾಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಂಬನಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದವು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನಂದ ಭವನದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿ ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ಬಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೈರ್ಮ ಅದೇನಿದ್ದರೂ ಅಂತಹ ಅನಿಶ್ಚಿತ ವಾತಾ

ವರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೆ ತೆರಳುವುದೆಂದರೆ ಅದು ಸಾಹಸದ ಮಾತೇ ಸರಿ. ಯಾವ ತಾಯಿಯ ಹೃದಯವಾದರೂ ಅಂಜದೇ ಇರಲಾರದು. “ ನೀನು ಹೆದರ ಬೇಡ ” ಎಂದು ತಾರಾ ತಾವಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದಳು.

ಸೈನಿ ಸೆರೆಮನೆ

ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪೊಲೀಸರು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಸೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಪುನಃ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳ “ ಬಿಡಾರ ”ವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಷ್ಟಸರಂಪರೆಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ದಿನ ನೀರೇ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅಡಿಗೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಡದೆ ಅದನ್ನು ಬೇಯಿಸಲು ಇದ್ದಲಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಸೊಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಓದಲು ಕುಳಿತರೆ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳ ಕಾಟ ಅನೇಕ ಮಳೆಬಂದಿತು. ನೀರು ಹೊರಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪದೆ ಕೊಠಡಿಯೊಳಗೇ ಇಳಿಯಿತು. ಪತ್ತೆ ವ್ಯವಹಾರ ಭೆಟ್ಟಿ, ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದರು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಹೊರಗಿನ ವಿಶೇಷ ಸುದ್ದಿಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯರ ನಿಧನದ ವಾರ್ತೆ ಕೂಡಾ ಸೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಯಿತು.

ಸಾವಿನ ಸಂಕಟ

ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯರು ಹೃದಯ ವಿಕಾರದಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯ ೧೫ನೇ ದಿನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬ್ರಿಟಿಶರು ನಡೆಸಿದ ಆತ್ಮಚಾರದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವರ ನಿಧನದಿಂದ ಇಡೀ ಭಾರತವೇ ಶೋಕ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು. ಸೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಯೂ ಆ ಸಾವಿನ ಸಂಕಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿತು. ಅದೇ ಯೋಜನೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ. “ ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯರ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗ ಏನಾದರು? ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಮನೆಯೂ ಇಲ್ಲ ” ಎಂದು ಅವಳ ಚಿಂತೆ ದೇಸಾಯರು ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಣಜಿತ್ ಪಂಡಿತರ ಪಂಚಾಯಿ ಮೂಡಿಕೊಟ್ಟು ದಿನಿಂದ ಇಷ್ಟಂವರೆಗೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಟ್ಟಿ

ದುವು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ರಣಜಿತರವರ ಮದುವೆಗೆ ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯರೇ ಕಾರಣ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಮ ಮಿತ್ರರು. ಮಿತ್ರನ ಮರಣದಿಂದ ರಣಜಿತಗೆ ಎಷ್ಟು ನೋವಾಗುವುದೋ ಎನ್ನೋ ಎಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕಳವಳ

ರಿತು ಸಂಹಾರ

ರಣಜಿತರನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ರಣಜಿತರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆಸೊಯ್ಯಲು ಅವರು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಆನಂದ ಭವನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಲೇಖಾ ಇರಲಿಲ್ಲ ಅವಳನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ತಾರಾಮತ್ತು ರೀತಾ ತಂದೆಯನ್ನು ಜೈಲಿಗೆ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯ್ತು ಸೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಣಜಿತ ಹೂವಿನ ತೋಟ ಬೆಳೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರು ಹಾಕಿದ್ದ ಬೀಜಗಳು ನೊಳಿತು, ಸಸಿಗಳಾಗಿ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು ಆ ಹೂಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ವಿವಿಧ ಹೂಗಳ ಬೀಜಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದರು ಆಗಾಗ ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯ ಭಿಟ್ಟಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆ ದಿನವನ್ನೇ ಮರೆತು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಹಳ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು ಭಿಟ್ಟಿಯ ಸವಲತ್ತು ಕೂಡ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದು ರಣಜಿತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಅವರು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಗದರಿಸಿ, “ಎನೂ ಸವಲತ್ತು ಕೇಳಬೇಡ ಸಹಿಸಿಕೋ” ಎಂದರು. ಒಮ್ಮೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಕಾಗಿ “ರಿತು ಸಂಹಾರ”ದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಂತರದ ಕೆಲವು ಸುಂದರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಓದಿ ತೋರಿಸಿದರು.

ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ

ಒಂದು ವರುಷವಾದ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಲೇಖಾ ಮಕ್ಕಳಾದಳು ತಾಯಿ ತಂದೆ ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿರಲಿಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಅರ್ಧದಲ್ಲೇ ನಿಂತಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದೂ ದುಸ್ತರ. ನೆಹರು ಮನೆತನದವರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳದ್ದು

ದೃಷ್ಟಿ ವಕ್ರ. ಯಾವ ದಿನವಾದರೂ ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದರೂ ಕಳಿಸಿದರೇ. ವಾತಾವರಣವೇ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಅದುದರಿಂದ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಕಳಿಸಲು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಆಶೆ ಪ್ರವೇಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಮೇರಿಕದ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿಗೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಂತಿ ಕಳಿಸಿದಳು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಂದುದಿನ ದೊಳಗೇ ಉತ್ತರ ಬಂದಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಹಿರಿ ಮಗಳು ಚಂದ್ರಲೇಖಾ ಹೊರಡಲನುವಾದಳು ಒಬ್ಬಳೇ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಅಷ್ಟುದೂರ ಕಳಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಬೇನೆ ಬೇಸರ ಬಂದರೆ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಅದುದರಿಂದ ತಂಗಿತಾರಾ ಕೂಡಾ ಹೊರಟಳು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಮುಟ್ಟುವ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆತುರ. ಜರ್ಮನ್ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳು ಹಡಗವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದರೆ ಗತಿ ಏನೆಂದು ತಾಯಿ ತಂದೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದ ತಂತಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯಿತು.

೮. ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ

ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯರು. ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಬ್ರಿಟಿಶರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಯಶ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು ಅದುದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಾಡುವವರ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯುಂಟಾಗುವುದು ಸಹಜವೇ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮರ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರ ನಿಜವಾದ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ನೆಲೆಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತವರು ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇದ್ದುದು ನಿಜ. “ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡಿ” ಎನ್ನುವ ಚಳವಳಿ ಕೂಡಾ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗೆಂಬರಿಗೊಂಡಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಶರ ಭಯ

ಬ್ರಿಟಿಶರಿಗೆ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಅಮೇರಿಕನ್ನರ ಭಯ. ಅಮೇರಿಕದ ಮಿಲಿಟರಿ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಅಂಜಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕ ಕೈ ಹಾಕುವುದೋ ಎನೂ ಎಂಬ ಸಂಶಯವೇ ಆ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ ಪ್ರಜಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯಗಳ ಘನ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಫ್ಯಾಸಿಝಂಧ ವಿರುದ್ಧ ತಾವು ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಶರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು ಆ ಗುಲ್ಲನ್ನೆ ಬಿಚ್ಚಿ ಅಮೇರಿಕವನ್ನೊಲಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅಮೇಲೆ ಕಡ ಮತ್ತು ಒತ್ತಿ ಕಾಯದೆಯನ್ನಯ ಸಹಾಯ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಲಭಿಸಿದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ಬ್ರಿಟಿಶರೊಂದಿಗೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲು ಕೂಟ್ಟುನಿಂತರು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಿಟಿಶರೇ ಆ ಘನ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಕೈಕೊಂಡು

ದುಡು ಅಮೇರಿಕನ್ನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಅವರು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ತಡೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಅನ್ಯಾಯದ ಪರಿಮಾಜ್ಞಾನ ಮಾಡಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಾಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ, ಭಾರತವು ತಮ್ಮಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಹುದೆಂದೂ ಅವರ ಕಳವಳ

ಅಪ ಪ್ರಚಾರ

ಆದುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆ ಅಮೇರಿಕನ್ನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಆಡಳಿತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ತಂತ್ರ ಅವರದು. ಹಿಂದೀ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟರಿಗೂ ಹೋಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಮಂತ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರ ತಿರು ಬೊಬ್ಬೆ. ಅಮೇರಿಕನ್ನರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಭಾರತದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕೋಟಿ ಗಟ್ಟಲೆ ಹಣವನ್ನು ವರುಷಂಪ್ರತಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನ ವಿದ್ದ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ಸರಕಾರವೊಂದೇ ವರುಷಂಪ್ರತಿ ೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಸುರಿಯುತ್ತಿತು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರವು ಒಂದು ಕೋಟಿ ಡಾಲರು ಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ವಿರೋಧಿಗಳ ಕೂಗು “ಅಂಣ್ಯರೋದನವೇ” ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಾದ

ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಆಡಳಿತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಅವರು ಡಂಗುರ ಸಾರಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಲು ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷ ಹಿಂದೀಯರು “ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆ”ಯಿಂದ ಸೈನಿಕರಾಗಿ ಸೇರಿದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಅಮೇರಿಕನ್ನರ ಮುಂದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಬ್ರಿಟನ್ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದ. ಭಾರತವು ಆ ಕ್ಷಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಹೊರಟು ಹೋಗಲು ಸದಾ ಸಿದ್ಧ ; ಆದರೆ ಈಗಂದೀಗ ಹೊರಟರೆ ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರವಿದೆಯೆಂದು ಅವರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮಿಂ

ದೊಮ್ಮೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡಲು ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಜಗಳ, ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾಕರ ಹಕ್ಕುಹಿತಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ಆಶ್ರಿತರಾಜಕೋಟೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅಡೆತಡೆಗಳಿವೆಯೆಂದು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ

ಬ್ರಿಟಿಶರ ಪ್ರಚಾರವು ಈ ರೀತಿ ಅನ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿರುವಾಗಲೇ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಬಂದುದು ಅವಳು ಕಾಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ನವಂ ಬರ್ ೧೯೪೪ ರಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಆತುರದಿಂದ ಬಂದವಳು. ಬಂದ ಮೇಲೆ, ಬ್ರಿಟಿಶರು ನಡೆಸಿದ್ದ ಅಸ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ನೊಂದಳು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರ ಮೇಲೆ ನಾನಾ ಆರೋಪಗಳನ್ನು ಹೇರಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದೂ ಕಲಂಕ ಹಚ್ಚಲು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪ್ರಚಾರಕರು ಹೇಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಾಗೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡರು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ವಾಣಿ ಅಮೇರಿಕದ ಜನರಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಘನವಾದ ಗೊತ್ತುಗುರಿಗಳನ್ನು ಜನರ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು ಗಾಂಧೀಜಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ, ಪ್ರಜಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವಿಶ್ವಭಾಂಧವ್ಯ, ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಹಾವುರುಷರೆಂದು ಸಾರಿದಳು. “ಸರಿಮಾನತೆ, ಸೌಹಾರ್ದ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ” ತತ್ವಗಳು ಹಿಂದೀಯರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾಗವೆ ಯೆಂದು ಗುಡುಗಿದಳು. ಲೇಖನ, ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳೆಂದರೂ ಸರಿಯೇ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿಗಳೂ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡರು. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲೂ ಅನೇಕರು “ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿ” ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಸುರಿಮಳೆಗರೆದರು.

ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶ್ನೆ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಅಮೇರಿಕನ್ನರ ದೃಷ್ಟಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಕಡೆ ಹರಿಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ನಂಬಿದ್ದ ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ೧೯೪೫ ರಲ್ಲಿ ನಂಬ

ಲಾರದರು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಅಮೇರಿಕನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹಿರಿಬರಹಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಹೆಸರಾದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ಅವಳನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಭಾರತದ ನಿಜ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲೆತ್ತಿಸಿದರು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ಸರದಿಗಳನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದಳು. ಭಾರತದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇವಲ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲ; ಅದು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ವಾದಿಸಿದಳು. “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಳಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರ ಸ್ನೇಹ ಸೌಹಾರ್ದವುಂಟಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಜಾಗತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದದಿಂದ ಇನ್ನಾದರೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರ ತಪ್ಪದು” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದಳು. ಅವಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ವಾಕ್ಪಟುತ್ವ, ವಿಚಾರಸರಣಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮೇರಿಕನ್ನರ ಮನ ಮೋಹಿಸಿದುವು.

ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯ ಜನರು ವಿಶ್ವಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಚಿಂತಾತುರರಾಗಿದ್ದರು. ವಸಾಹತುಗಳು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಂಟಕಗಳೇ. ಆ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ೨೫ ವರುಷಗಳೊಳಗೆ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು. ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಡೆದು ಅಥವಾ ತಪ್ಪಿಸಿ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಸುರಿಸಲನೆ ಮಾಡಲು ಕಟ್ಟಿದ ಜಞಾಂಗ ಸಂಘ “ಸಂಪೂರ್ಣ ಜರಿದು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಅಂತಹುದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪುಬಲ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ವಿಜಯ ನಿಶ್ಚಿತವೆಂದು ಹೊಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದೊಂದಿಂಗಲೂ ಜಗತ್ತಿನ ಹಿರಿರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಂಕುರವೆಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯುದ್ಧಾತ್ಮಕವಾದವೇಲೆ ಅದೇ ಘನ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹೊಸ “ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘ” ತಲೆ ಎತ್ತಿತು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ “ಸ್ವತಂತ್ರ” ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ “ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆ” (ಜನರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ) ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ “ಭದ್ರತಾ ಮಂಡಲ” (ಸೆಕ್ಯೂರಿಟಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಕೂಡಾ

ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹಿರಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆತುರ ಜಾಗತಿಕ ಸನದನ್ನು ಘೋಷಿಸಲೂ ಅವರ ಆಶೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ೧೯೪೫ರಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕದ ಸಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಪರೀಕ್ಷೆನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು

ಭಾರತದ “ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು”

ಸಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ “ಪ್ರತಿನಿಧಿ”ಗಳಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ವಾಯಿಸರಾಯರು ಸರ್ ಫಿರೋಜ್ ಖಾನ್ ನೂನ್, ಸರ್ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಮುದಲಿಯಾರ್ ಮತ್ತು ಸರ್ ಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರಿಯವರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಶರ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಣುವ ಗೊಂಬೆಗಳು ಭಾರತವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಭಾರತದ “ಪ್ರತಿನಿಧಿ” ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹುರುಳರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಮರೆಮಾಚಲು ಬ್ರಿಟಿಶರ ಸಾಹಸ ಬ್ರಿಟಿಶರು ಕಳಿಸಿದ್ದ ಈ ಮಹನೀಯರೂ ಅವರ ರಾಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆಲಾಪನೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದರು. “ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಶರು ಸಾಮಂತಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ನೂನರು ವೀಣೆ ಬಾರಿಸಿದರು. “ವಾಯಿಸರಾಯರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಾಯಿಸರಾಯರು ಕೈ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಪುನಃ ಅವರು ನಡೆದಾಗ ಬಲ್ಲವರು ನಕ್ಕರು. “ನಾವು ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಣೆಗಾರರಲ್ಲ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಣೆಗಾರರು” ಎಂದು ಮುದಲಿಯಾರರು ಸಾರಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಶರಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ವಿಚಾರ ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷಿನ ಸರವಾಗಿ ಒಂದು ಮತಕೊಡಲು ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿರೋಧ

ಈ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಭಾರತದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲ; ಯಾವುದೇ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿಯೂ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಹಿಂದೀಯರು ಅಂತಿಮವಿಷಯವೇ ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧುರೀಣರು ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಾರತದ ವಿರೋಧ ಸಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ

ಭಾರತ ಜನಾಂಗದ ಪರವಾಗಿ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಳು. ಆಮೇರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಹಿಂದೀ ನಿರ್ವಾಸಿತರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಅವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತರು. ಆಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ “ಹಿಂದೀ ಸಂಘ” (ಇಂಡಿಯಾ ಲೀಗ್) ಮತ್ತು “ಹಿಂದೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮಿತಿ”ಗಳೂ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಈ ಸಂಘಗಳ ಪರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಅವಳನ್ನೇ ಆರಿಸಲಾಯ್ತು. ಅದುದರಿಂದ ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವಳು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ, ಈ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳು ಭಾರತದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲ ವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದಳು. “ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುಖಂಡರು ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಾಣಿ ಕೇಳಿಸದಂತೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತದ ಪರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೈಕೊಂಡ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಭಾರತದ ಜನತೆ ಒಪ್ಪದು” ಎಂದು ಗುಡುಗಿದಳು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಈ ಘೋಷಣೆಯಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೈಕಾಲು ನಡುಗಿತು. ಇವರು ಕೊಟ್ಟ ಬಿರುದು ಬಾವಲಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಿಂಶದ ಕೋಳಿಗಳಂತೆ ಕೆಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತದ “ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ” ಗಂಟಲು ಕಟ್ಟಿತು! ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಣೆಯ ಬೇಡಿಕೆ

ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತು ಅರಂಭವಾದ ಕೂಡಲೇ ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಭಾರತದ ಪರವಾಗಿ ಭಾರತದ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿಸ್ತೃತ “ಮೆಮೋರಾಂಡಂ” (ನಿವೇದನ ಪತ್ರಿಕೆ)ನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಆದರ ತಿರುಳು. “ಭಾರತವು ಇನ್ನೂ ಪರಾಧೀನ ದೇಶ. ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಸರಕಾರದ ಆಮಂತ್ರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಕಾರವಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆದರ ರಾಯಭಾರಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ

ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ತೀರ ವಿರೋಧವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಜನತೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು, ಅದಿಯಿಂದಲೂ ನಾಡ್ವಿಷಂ, ಫ್ಯಾಸಿಷಂ ಮತ್ತು ಇಂಪೀರಿಯಲಿಸಂಗಳನ್ನು ತರಿಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ಈಗ ಫ್ಯಾಸಿಷಂ ಮತ್ತು ನಾಡ್ವಿಷಂಗಳಿಗೆ ಸೋಲೋದಗಿರುವುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ, ಇಂಪೀರಿಯಲಿಸಂ ಇನ್ನೂ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ ತತ್ವಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಎರೆಯಬೇಕು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಿ ಆ ನುಡಿಯನ್ನು ನಡೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು.” ಎಂಬುದೇ ಆ ಬೇಡಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು.

ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಪರಿಶ್ರಮ

ಈ ಪರಿಷತ್ತು ನಡೆದಷ್ಟು ಕಾಲ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಬಿಡುವಿರಲಿಲ್ಲ ವಾರಕ್ಯೇಳು ದಿನವೂ ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ದುಡಿದಳು. ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬಂದ ಸಾವಿರಾರು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ಅವಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಆಶುರರಾಗಿದ್ದರು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎರಡು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಭಿಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಭಾರತದ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಅರಿಹಿದಳು. ಸಂದರ್ಭ ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲ ರೇಡಿಯೋ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದಳು. ಚಹಾ ಸತ್ಕಾರ, ಔತಣ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲದ ದಿನಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಬುತ್ತುಗಳನ್ನು ಆತಿಥ್ಯಗಳಿಂದ ಜನ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಮೇರಿಕದ ರೂಢಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳನ್ನೂ, ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನೂ ತಾನಾಗಿ ಚಹಾ ಸತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಇಜಿಪ್ಟ್, ಇರಾಕ್, ಮತ್ತು ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯಾಗಳ ವಿವೇಶ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸನ್ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೇ ಸತ್ಕಾರಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದಳು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಟ್ರೂಮನ್ ಮತ್ತು ಸತಿ ಟ್ರೂಮನ್ರನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಲೂ ಅವಳು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಸುಂಗ್ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಈನಾಟ್, ಪಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್‌ನ ರೋಮುಲೋ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಆಲ್ಬಿ, ಅಮೇರಿಕದ ಸ್ಟೆಟನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಳು. ಆದರೆ, ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲು ಅವರು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ. ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುವ “ಕಾರ್ಯಭಾರ” ಮಾತ್ರ ಪರಿಷತ್ತಿನದ್ದಾಗಿದ್ದಿತಂತೆ !

ನಾಣ್ಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ

ಭಾರತದ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಅಮೇರಿಕದ ಧನ ಜನ ಸಹಾಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಉದ್ದೇಶ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯದ್ದಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಆ ದೇಶದ ಜನರೇ ಹೋರಾಡಿ ಅದನ್ನು ಗಳಿಸಬೇಕು. ಭಾರತದ ನಿಜವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದೇ ಅವಳ ಯತ್ನ. ನಾಣ್ಯದ ಒಂದು ಬದಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಮೇರಿಕನ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ಸೊಗಸಾದ, ಮುದ್ದಾದ, ರಾಜ ರೀತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅವಳ ಆಶೆ. ಆ ಯತ್ನವು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊ ಬೆಟ್ಟಿತು. ಅಮೇರಿಕನ್ನರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಲು ತೊಡಗಿದರು. ಭಾರತದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದು ಅವಳ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿದರು.

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾದ ಗೌರವ

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಣ ಬಂದಿತು. ಕೆಲವರು ಆ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಟ್ ಸ್ಟ್ವೆ ದೇವ್ ಆ ಯತ್ನವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. “ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಿಂದೆ ನಮಗೆ ಹಿರಿಯರು ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೋರಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ನಾವು ಈ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ಮರೆಯಲು ಆಶಕ್ಯ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವಶ್ಯ” ಎಂದು ಅವರು ಗರ್ಜಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ವಿರೋಧಿ ಸದಸ್ಯರು ತೆಪ್ಪಗಾದರು ಮತ್ತು ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ತೆರಳಿದಾಗ ಶಾಸನಸಭೆಯು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದಿತು. ಅನೇಕ ಅತಿಥಿಗಳೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಹೊರಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಅವಳ ದಿವ್ಯವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಅತುರರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು.

ಅವಳ ದಿವ್ಯವಾಣಿ

“ನಸಾಹತುಗಳಿರುವವರಿಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಬರಿಗನಸೇ ಸರಿ. ಭದ್ರತೆಯ ಇರಲಾರದು. ಜಾಗತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಜಾಗತಿಕ

ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ ಶಕ್ಯ” ಎಂದು ಅವಳು ಮಾತು ಆರಂಭಿಸಿದಳು. “ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದಿಸದೆ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಕಠಿನ ಆ ಸ್ನೇಹ ಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಸ್ನೇಹವೇ ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅವಲಂಬನದ ಮಾರ್ಗ. ಆರೀತಿಯ ಅವಲಂಬನದಿಂದ ವಿಶ್ವಬಾಂಧವ್ಯ. ಆದರೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರೆ ಸ್ನೇಹಾ ವಲಂಬನಗಳು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಪರಾಧೀನರಿಂದ ಸ್ನೇಹ ವಿಶ್ವಾಸ ಆಶಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಾಟ, ದ್ವೇಷಗಳಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಡೆಯಿದೆಯಲ್ಲ! ಭಾರತವು ಇಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಜಾಗತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ತಳಹದಿಯು ಭದ್ರವಾದೀತೇ? ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನ್ಯಾಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು ಜಾಗತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಭದ್ರ ಅಡಿಗಲ್ಲುಗಳೆಂಬೇಕೆ ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆ ಸರ್ವರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ನೇಹ ಸಹಕಾರ ಗಳಿಸಲು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯ. “ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ”ವೆಂದು ಒರಿ ಒಣ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ನೀವು ಹೋರಾಡಿರುವಿರಿ. ಅದು ನಿಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಗಳಿಸದ ಜನರಿಗೆ ಅದು ಅಧಿಕ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಪರರ ಆಳಿಕೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಆ ಹೋರಾಟ ನಿಲ್ಲದು. ಹೋರಾಟ ನಡೆಯುವ ವರೆಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ”

ನಿಗ್ರೋಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನತೆ

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಬರ್ಲಿಮೋರ್ ನಗರದಿಂದ ಆಮಂತ್ರಣ ಬಂದಿತು. ನಗರದ ಮೇಯರರು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನಿಗೆ ಬಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು ಆ ನಗರ ಸಭೆಯು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಅದರಂತೆ ಸನ್ಮಾನಿಸಿವರು. ನಗರದ ಪಿತಾಮಹರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಂದು ನಗರದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದಳು ಆ ನಗರ

ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿಗ್ರೋ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರೂ ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೂಡಿದ ಜನ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ೩೦ ರಷ್ಟು ನಿಗ್ರೋಗಳಿದ್ದರು. ನಿಗ್ರೋ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಅಮೇರಿಕದ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅದು ದರಿಂದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅದೇ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಳಿ, ಎಲ್ಲ ಜನ ರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸರಿಸಮಾನತೆ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಳು. ಅಮೇರಿಕದ ನಿಗ್ರೋಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿದೆ ಮತ್ತು ಸರಿಸಮಾನಸ್ಥಾನ ಮಾನ ದೊರೆಯುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ನುಡಿದಳು. ಅದರಿಂದ ಆ ನಗರದ ನಿಗ್ರೋಗಳ ಮೇಲಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಅನೇಕ ನಿಗ್ರೋ ಮುಖಂಡರು ಸಭೆಯಿಂದ ಎದ್ದುಬಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ 'ಹಸ್ತಲಾಘವವನ್ನು' ಅನಂದ ಬಾಪ್ಪಗಳನ್ನು ಸೂರಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ನಿಗ್ರೋ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಅನಂದಾತಿರೇಕವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಅಲಿಂಗಿಸಿದರು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಮೇರಿಕನ್ ನಿಗ್ರೋಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿದೆಯೆಂದು ನಿಗ್ರೋ ಮುಖಂಡರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾರಿದರು. ನಿಗ್ರೋ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದುವು.

ಅಮೇರಿಕನ್ ಸಿಕ್ಕರ ಸ್ವಾಗತ

ಅಮೇರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಸಿಕ್ಕರೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಆ ಸಭೆಗೆ ಐದುಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಸಿಕ್ಕರೂ ಅವರ ಅಮೇರಿಕನ್ ಮಿತ್ರರೂ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಭಾಷಣ ಕೇಳಲು ಆತುರರಾಗಿ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ೧೯೪೫ ನೇ ಮೇ ೧೫ ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಸ್ವಾಕಟನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಈ ಸಭೆಯ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹವಾದುದೇ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಭಾರತದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಪರಾಧೀನ ಜನರೆಲ್ಲರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪುನಃ ಕೇಣಕಿದಳು. " ಭಾರತವು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಾಧೀನ ಜನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಜಾಗತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ. ಸಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುಂಟಾಗಬಹುದೆಂದು

ಅನೇಕ ಆಮೇರಿಕನ್ನರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆ. ಅದು ಬರಿಗನಸೇಸರಿ ಎಕೆ ದರೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಜನತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತೀರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾ! ಪರಕೀಯರು ಅದರ ಅಧ್ಯಷ್ಟನನ್ನು ರೂಪಿಸಲೆತ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿಯ ಭದ್ರ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ ಮಾನವ ಕುಲದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಕೇಡು ನಿಶ್ಚಿತ. ಕಳೆದ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಅತಹ ಶತ್ರು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟವು ಅದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವೆಷ್ಟಾಯಿತೆಂದ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡೆವು! ಉಂಡೆವು. ಇನ್ನು ಅಂತಹ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡರೆ ಅದು ಅಕ್ಷಮ್ಯ; ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ವಿಶ್ವದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಥಮ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿದೆ ಫ್ಯಾಸಿಯಂಗೆ ಸೋಲುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿಜಯೋನ್ಮಾದಬೇಡ ಇಂಪೀರಿಯಲಿಸಂನ್ನು ನಾವು ಸೋಲಿಸಬೇಕು. ಅಷ್ಟವರೆಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತಿಯುಂಟಾಗದು. ಎಷ್ಟು ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಕೂಡಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥ. ಅದುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ನಾವು ಧ್ವನಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ, ಪ್ರಜಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಅಡಿಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಯ ಭವ್ಯಕಟ್ಟಡ ರಚಿಸುವಂ ಕೇಳೋಣ "

ಎಶಿಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಾಡಿದ ರೇಡಿಯೋ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಏಷಿಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕುರಿತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದಳು. ಅಟಿಂ ಬಾಂಬಿನಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಗಂಡಾಂತರವಿದೆಯೇನೋ ನಿಜ ಅದು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದುರಾಶೆ ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾದುದು ಎಶಿಯದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಾಗ ಅದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಶಿಯದ ಜನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೆದ್ದಿರುವರು. ಪರರ ಒಡೆತನ ಶೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರರು ಅದರೆ ಡಚ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ದಾಸ್ಯದ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಇಂಡೋಚೀನಾ ಇಂಡೋ-ಚೀನ, ಬರ್ಮಾ, ಭಾರತ, ಕರಾಣಿ ~~ಕಾಶ್ಮೀರ~~ ಇಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳ ಜನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಪಾಶವಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಗ್ಗು ಬಡಿದ ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

ದೊರೆಯದೆ ಏತಿಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ ಅತ್ಯುಪ್ಪ ಭಾರತವೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಾಕು. ಏತಿಯದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿರಲಾರದು ಬಲದ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೂ ಅಶಕ್ಯ ಸಾವಿರಾರು ವರುಷಗಳ ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಂಪರೆಯೇ ವಿದೇಶೀ ನೊಗದ ಪರೆಯನ್ನು ಕಳಚಿ ಒಗೆವಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಿದೆ.

ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಪುನರಾಗಮನ

ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವೈರಿ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು “ನೆಲ ಕೊನೆಗೈದು” ೧೯೪೬ ರರ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದಳು. ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೂ ಬಹಳ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದ ನೂನ್ ವೊದಲಾದ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳ ಆಟವೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. “ನೂನರನ್ನು ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ನೆಲಕ್ಕೇಸಿದಳು” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಹಳ ಮಾರ್ಮಿಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು ಆದರೆ, ಅಮೇರಿಕದಿಂದ ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಿಸಿಗಬಹುದೆಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ತನ್ನ ದೇಶಬಾಂಧವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅದನ್ನು ಆಶಿಸಿರಲೂ ಇಲ್ಲ.

೯. ಉಪ ಸಂಹಾರ

ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅನೇರಿಕದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದಮೇಲೆ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಾನ ಮಾಡದೆ ಬೇರೆ ಗತ್ಯಂತರವಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಶಿಯಾದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸುಭಾಷ ಬೋಸರು ಹೂಡಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ “ಅರ್ಯಾದ್ ಹಿಂದ್” ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಜನಾಂಗವು ಬಹಳ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿತು. ಈ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದ ಹಿಂದೀ ಸೈನ್ಯ ದಳಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಲ್ಲಣಗೊಂಡರು ಇದಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೀ ನಾವಿಕರು ಬಹಿರಂಗ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಹೂಡಿ, ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು. ಇಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುಖಂಡರು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಹೂಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಅವಳಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗತೊಡಗಿತು. ೧೯೪೨ರ ಹೋರಾಟದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕೂಗು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಾಗತಿಕ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ರೂಪತಾಳಲಾರಂಭಿಸಿತು ಯುದ್ಧದಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾದ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಭಾರತವನ್ನು ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯ ದೇಶದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೂ ಬಹು ಕಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಹೇಗಾದರೂ ಭಾರತವನ್ನು ಸಂತೈಸದೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಶಿಷ್ಟಮಂಡಳದ ಸದಸ್ಯರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೀಯರ ಲುಂಟಾಗಿರುವ ಅಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಕಾರರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುದರಿಂದಲೂ ವಿಷಮ ವಾತಾವರಣವು ತಿಳಿಯಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೊನೆಗೆ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು ಅದನ್ನು ಆ ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ತರಲು ಲಾರ್ಡ್ ಮೌಂಟಬ್ಯಾಟನ್‌ರನ್ನು ವಾಯಿಸರಾಯರನ್ನಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳು ತಲೆಎತ್ತಿದುವು

ಭಾರತವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ನಿವಾರಣೆ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಹೊಸ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದುವು. ಪಂಜಾಬಿನ ದುರಂತವೊಂದು ಮಹಾ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದಿಯರ ಮೇಲೆ ಆ ಸರಕಾರವು ಗಡೆಯನ್ನು ಬೀಸಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಫ್ರಿಕನ್ ಸರಕಾರದ ಈ ವರ್ಣದ್ವೇಷದ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದಿಯರ ಬಾಳು ಗೋಳಾಯಿತು ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಆದುದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಹಿಂದಿ ಸರಕಾರವು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಶಿಷ್ಟಮಂಡಳವನ್ನು ಕಳಿಸಿತು. ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತರು ಆ ಶಿಷ್ಟಮಂಡಳದ ನಾಯಕರಾಗಿ ತೆರಳಿದರು.

ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸದಸ್ಯರೇ ಬಹಳ. ಅವರಿಗೇ ಬಹುಮತವಿದೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ವರ್ಣದ್ವೇಷವು ಒಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೀವದಿಂದಿರುವುದೇನು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲೂ ನಿಗ್ರೋದ್ವೇಷ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ ಲಾಟಿನ್ ಅಮೇರಿಕನ್ ದೇಶಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾಗಿಲ್ಲ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಭಾರತದ ವಿಚಾರವು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಿಸಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಫ್ರಿಕನ್ ಸರಕಾರದ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘವು ಸಮರ್ಥಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಕಾರಣ ಅವಳ ವಾದ, ವಾಕ್ಪಟುತ್ವ, ವಿಚಾರಸರಣಿ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರು ಮೆಚ್ಚಿಹೋದರು. ವರ್ಣದ್ವೇಷದ ಕತ್ತಲೆಕರಗಿ ಸರಿಸಮಾನತೆಯ ಬೆಳಕು ಹರಿದು ಬಂದಿತು. ಇವನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿ, “ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಂದಾದೀಪದ ನಂದಿನಿ”ಯೆಂದು ಅಮೇರಿಕನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೊಂಡಾಡಿದುವು.

ತನ್ನ ರೂಪಗುಣ, ವಿದ್ವತ್ತು, ಪ್ರತಿಭೆ, ಸೇವಾತ್ಮ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಂದೀ ಜನಾಂಗದ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿ ಪದವೂ ದೊರಕಿತು. ಅವಳು ರಶಿಯಾಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ತೆರಳಿದಳು. ಇದ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಒಂದು ವರುಷ ವಾದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಅವಳನ್ನು ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊದಲೇ ಅಮೇರಿಕೆಗೆ ತೆರಳಿ ಜನರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಅಮೇರಿಕನ್ನರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿರುವರು.

ಭಾರತವು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ವೀರರಮಣಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಯುನೈ ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿರುವರು. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಅಂತಹ ವೀರರಮಣಿಯರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಸ್ತೂರಿಬಾ, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯಡು ಕಮಲಾ, ವಿಜಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೊದಲಾದ ಈ ವಿರೇಯರ ಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ಟೀಂಕ ಕಟ್ಟಿ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಹೋರಾ ಡಿದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಬಾಳು ದೊಡ್ಡ ಬಾಳೇ ಸರಿ ಹಿಂದೀ ರಮಣಿ ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೇ ಸರಿ

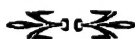

∴ ದುರ್ಗಾ ಲಾಜ್ ∴

ಜವಳಿ ಬಜಾರ್ ಗದಗ.

ಬೋರ್ಡಿಂಗ್ ಆಂಡ್ ಲಾಜಿಂಗ್ ಹೌಸ್

ಪ್ರವಾಸಿಕರಿಗೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವತ್ತೂ
ಕುಖ-ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆದರ್ಶ ಹೋಟೆಲು

ಆರೋಗ್ಯ, ಊಟೋಪಚಾರ,

ಯೋಗ್ಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ

ಕುಟುಂಬ ಸಮೇತ ಬಂದವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ